

Effectieve leerlingbegeleiding een opdracht voor alle betrokkenen op school

Naam: Elsbeth Lassche
Email: s1042988@windesheim.nl
Studentnummer: s1042988
Datum: 21-08-2013
Modulenaam: ENSO.PGO
Trajectnaam: OGGD
Naam docent: Marianne Punter

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	6
1.1 De aanleiding	6
1.2 De verlegenheidsituatie	6
1.3 Centrale vraagstelling	6
1.4 Doelstelling	6
1.5 Onderzoeksvragen	7
1.6 Onderzoeksmethodieken	8
2. Theoretisch Kader	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Leerlingen met gedragsproblemen	9
2.3 Categoriseren van leerlingen met gedragsproblemen	9
2.4 Probleemgedrag volgens leerkrachten	10
2.5 Effectieve begeleidingsvormen voor leerlingen met gedragsproblemen	11
2.5.1 Schoolbrede aanpak	11
2.5.2 Meergelaagde aanpak	12
2.5.2.1 Het eerste niveau: de leerkracht in de klas	12
2.5.2.2 Het tweede niveau: de leraar in samenwerking met professionals binnen de school	13
2.5.2.3 Het derde niveau: de leraar in samenwerking met professionals buiten de school	13
2.6 Afstemming van leerlingbegeleiding voor verschillende typen leerlingen met gedragsproblemen	14
2.6.1 Het Agressieve kind	14
2.6.2 Aandachtsstoornis en hyperactiviteit	14
2.6.3 Pervasieve ontwikkelingsstoornissen	14
2.6.4 Angst- en stemmingsstoornissen	15
2.7 De rol van ouders in het omgaan van leerlingen met gedragsproblemen	15
2.8 Samenvatting	16
2.9 Verbinding theorie en praktijk	16
3. Opzet van het onderzoek	17
3.1 Inleiding	17
3.2 De onderzoekstrategie	17
3.3 Respondenten	17
3.4 Verantwoording van de gekozen instrumenten	17
3.4.1 Vragenlijsten leerkrachten	17
3.4.2 Checklist schoolplan over de visie van de school met betrekking tot gedragsproblemen	17
3.4.3 Semi gestructureerd interview intern begeleider	17
3.4.4 Vragenlijst intern begeleiders	18
3.4.5 Vragenlijst ouders	18
3.4.6 Semi gestructureerd interview met de directeur	18
3.4.7 Checklist Zorgplan	18
3.5 Triangulatie in het onderzoek	18
3.6 Validiteit van het onderzoek	18

3.7 Communicatie over het onderzoek	18
3.8 Draagvlak voor het onderzoek	18
4. Resultaten	
4.1 Hoe gaat de Burgemeester Wessels Boerschool om met leerlingen met gedragsproblemen?	19
4.1.1 Welke vormen van gedragsproblemen komen er voor op de Burgemeester Wessels Boerschool?	19
4.1.2 In welke mate komen verschillende gedragsproblemen voor op school?	19
4.1.3 Welke visie heeft de school ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen?	21
4.1.4 Welke begeleidingsvormen zijn er op de Burgemeester Wessels Boerschool voor leerlingen met gedragsproblemen?	23
4.1.5 Op welke manier wordt de leerlingbegeleiding afgestemd op verschillende typen gedragsproblemen?	24
4.2 Wat zijn de ervaringen van het team van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?	25
4.2.1 De ervaringen van de leerkrachten	25
4.2.2 De ervaringen van de intern begeleiders	27
4.3.2.1 Interview met de intern begeleider	27
4.3.2.2 Resultaten van de vragenlijsten	28
4.2.3 De ervaringen van de directie	29
4.3.3.1 De ervaring op bovenschoolniveau	29
4.3.3.2 De ervaring op schoolniveau	29
4.3.3.3 De ervaring op klasniveau	30
4.3 Wat is de ondersteuningsbehoefte van het team met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?	30
4.3.1 De ondersteuningsbehoefte van de leerkrachten	30
4.3.2 De ondersteuningsbehoefte intern begeleiders	30
4.3.3 De ondersteuningsbehoefte van de directie	31
4.4 Wat zijn de ervaringen van de ouders van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?	31
4.5 Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de ouders van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?	32
5. Conclusie en discussie	34
5.1 Conclusie	
5.1.1 Hoe gaat de Burgemeester Wessels Boerschool om met leerlingen met gedragsproblemen?	34
5.1.2 Wat zijn de ervaringen van het team en de ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor de leerlingen met gedragsproblemen?	34
5.1.3 Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van het team en de ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor de leerlingen met gedragsproblemen?	34
5.2 Eindconclusie	35
5.3 Aanbevelingen	35
5.4 Discussie	35
5.5 Kennisdeling	36

6 Literatuur	37
Bijlage 1: Vragenlijst leerkrachten	39
Bijlage 2: Documentenonderzoek	46
Bijlage 3: Interview intern begeleider	48
Bijlage 4: Vragenlijst intern begeleiders	49
Bijlage 5: Vragenlijst ouders	53
Bijlage 6: Interview directie	58

Samenvatting

Op de Burgemeester Wessels Boerschool is geen eenduidig beleid over de aanpak van leerlingen met gedragsproblemen. Er is behoefte aan een eenduidig beleidsplan, er is behoefte aan aanbevelingen, hoe gezamenlijk om te gaan met gedragsproblemen op een effectieve manier.

De centrale vraagstelling van het praktijkgericht onderzoek is: 'Op welke manier kan de leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool effectief vorm worden gegeven?'

Documentenonderzoek, theorie vanuit de literatuur en vanuit de literatuur gefundeerde vragenlijsten hebben een antwoord gegeven op de vraagstelling. De vragen zijn beantwoord door ouders en het team.

Uit literatuuronderzoek blijkt dat een duidelijke visie van de school voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen belangrijk is (Jeninga, 2010); het van belang is dat er een schoolbrede, meergelaagde aanpak is (De Goei & Kleijnen, 2010); het team wetenschappelijk onderbouwde interventies toepast (De Goei & Kleijnen, 2010; Van der Wolf & Beukering, 2011) en dat de school constructief samenwerkt met ouders (Pameijer, Van Beukering, Schulpen & Van de Veire, 2008).

Op de Burgemeester Wessels Boerschool is geen duidelijke visie voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen. De schoolbrede, meergelaagde aanpak voor leerlingen met gedragsproblemen is in ontwikkeling. Het team gebruikt wetenschappelijk onderbouwde interventies voor leerlingen met gedragsproblemen. De ervaringen met betrekking tot de onderlinge samenwerking van het team en ouders goed is, maar het verduidelijken van de hulpvraag en het centraal stellen van talenten behoeft aandacht.

De uitkomsten van dit onderzoek hebben geleid tot enkele aanbevelingen aan het team van de Burgemeester Wessels Boerschool.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De Burgemeester Wessels Boer School is een openbare basisschool en staat in het Drentse dorp Dalen. Dalen maakt deel uit van de gemeente Coevorden. Het is de enige school in Dalen. Er gaan ongeveer 430 kinderen naar de school. Zij zijn verdeeld over 17 groepen en worden begeleid door een team van 35 onderwijsgevenenden en onderwijsondersteuners. De onderzoeker is de begeleider van een leerling met dyslexie op de school. Verder heeft de onderzoeker voor de modules methodieken en orthopedagogische interventies (van de Master Sen) onderzoek op deze school gedaan.

Op de Burgemeester Wessels Boer School wordt het belangrijk gevonden dat de kinderen met veel plezier naar school gaan. De school wil de kinderen waarderen om wie ze zijn en wat ze kunnen. Het team stelt hoge verwachtingen aan de kinderen en onderkent dat de kinderen sterk verschillen van elkaar. Observatie en registratie van de activiteiten en ontwikkelingen van de kinderen wordt door de leerkrachten gedaan. Indien nodig wordt er externe begeleiding ingehuurd.

De school heeft een zorgstructuur opgezet voor leerlingen die extra zorg nodig hebben. De zorgstructuur werkt goed voor leerlingen met zorg op het cognitieve gebied. Echter voor leerlingen met gedragsproblemen ervaren de leerkrachten handelingsverlegenheid. Hier doet zich een verlegenheidsituatie voor.

1.2 De verlegenheidsituatie

Leerkrachten weten niet altijd goed hoe ze moeten handelen bij leerlingen met gedragsproblemen. Welk gedrag door leerkrachten als problematisch wordt ervaren, is onderzocht door middel van een vragenlijst die aan de leerkrachten is voorgelegd door de intern begeleider. Deze leerlingen zijn vaak driftig, maken ruzie met volwassenen, zijn opstandig, houden zich niet aan de regels, ergeren anderen met opzet, geven anderen de schuld van eigen gedrag, zijn prikkelbaar, ergeren zich aan anderen, zijn snel gepikeerd of boos en ze zijn vaak wraakzuchtig en hatelijk. Er is geen overeenstemming over een gezamenlijke aanpak van een doorgaande lijn voor effectieve leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen bij het team van de Burgemeester Wessels Boer School. Leerkrachten hanteren verschillende interventies voor leerlingen waardoor er onduidelijkheid ontstaat ten aanzien van gedragsverwachtingen.

Is het goed om in te grijpen of moet de leerling juist genegeerd worden? Moet de leerling bestraft worden of juist genegeerd worden? De leerkrachten hebben de behoefte om betekenisvol te zijn en dingen voor elkaar te krijgen. De leerlingen met gedragsproblemen verstoren deze behoefte. Dit levert de leerkrachten stress, gevoelens van incompetentie en onzekerheid op. Doordat de leerkrachten niet meer weten hoe te handelen, zijn ze dus handelingsverlegen. Ze vragen zich af: Hoe gaan we hiermee om? Wat betekent deze handelingsverlegenheid voor de aanpak? De leraren zijn ontevreden over de aanpak die ze gebruiken. De aanpak heeft weinig variatie, eenheid, samenhang, planmatigheid en systematiek. De leerkrachten ervaren tekorten in kennis en/of vaardigheden. Ze hebben behoefte aan training en ondersteuning. Kan het management hier nog iets in betekenen? Welke steun kan er van de ouders worden verwacht? Hoe worden deze ouders benaderd, zodat ze mee gaan werken aan een positieve gedragsverandering van de leerling. Er is behoefte aan een eenduidig beleidsplan, er is behoefte aan aanbevelingen, hoe gezamenlijk om te gaan met gedragsproblemen op een effectieve manier.

1.3 Centrale vraagstelling

De centrale vraagstelling voor dit onderzoek is: Op welke manier kan de leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool effectief vorm worden gegeven?

1.4 Doelstelling

Het onderzoek geeft inzicht in de manier waarop het team van de Burgemeester Wessels

Boerschool de leerlingbegeleiding effectief vorm kan geven. Hiernaast leidt het onderzoek tot een aanbeveling voor aanpassingen in de huidige leerlingbegeleiding op basis van de theorie, de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van het team en de ouders. Tevens leidt het onderzoek tot een aanbeveling aan het team. Hierin wordt een mogelijke aanpak aanbevolen om de leerlingbegeleiding effectief vorm te geven.

1.5 Onderzoeksvragen

Om de doelstelling te bereiken zijn er onderzoeks- en deelvragen opgesteld die een antwoord geven op de centrale vraagstelling.

Onderzoeksvraag 1: Wat zegt de literatuur over effectieve leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen binnen het reguliere basisonderwijs?

Deelvragen:

1. Wat wordt er volgens de literatuur verstaan onder leerlingen met gedragsproblemen?
2. In welke categorieën kunnen deze problemen worden onderverdeeld?
3. Wanneer ervaren leerkachten gedrag als problematisch?
4. Welke effectieve begeleidingsvormen zijn er voor leerlingen met gedragsproblemen volgens de literatuur?
5. Op welke manier dient leerlingbegeleiding afgestemd te worden op verschillende typen gedragsproblemen volgens de literatuur?
6. Welke rol kunnen de ouders spelen in het omgaan met gedragsproblemen van leerlingen binnen het reguliere basisonderwijs?

Onderzoeksvraag 2: Hoe gaat de Burgemeester Wessels Boerschool in Dalen om met leerlingen met gedragsproblemen?

Deelvragen:

7. Welke vormen van gedragsproblemen komen er voor op de Burgemeester Wessels Boerschool voor?
8. In welke mate komen verschillende gedragsproblemen voor op school?
9. Welke visie heeft de school ten aanzien van leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?
10. Welke begeleidingsvormen zijn er op de Burgemeester Wessels Boerschool voor leerlingen met gedragsproblemen?
11. Op welke manier wordt de leerlingbegeleiding afgestemd op verschillende typen gedragsproblemen?

Onderzoeksvraag 3: Wat zijn de ervaringen van het team van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

Deelvragen:

12. Wat is de ervaring van leerkrachten met betrekking tot leerlingbegeleiding voor kinderen met gedragsproblemen?
13. Wat is de ervaring van intern begeleiders met betrekking tot leerlingbegeleiding voor kinderen met gedragsproblemen?
14. Wat is de ervaring van de directie met betrekking tot leerlingbegeleiding voor kinderen met gedragsproblemen?

Onderzoeksvraag 4: Wat is de ondersteuningsbehoefte van het team van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

Deelvragen:

15. Welke ondersteuningsbehoeften hebben leerkrachten met betrekking tot leerlingbegeleiding voor kinderen met gedragsproblemen?
16. Welke ondersteuningsbehoeften hebben de intern begeleiders met betrekking tot leerlingbegeleiding voor kinderen met gedragsproblemen?
17. Welke ondersteuningsbehoeften heeft de directie met betrekking tot leerlingbegeleiding voor kinderen met gedragsproblemen?

Onderzoeksvraag 5: Wat zijn de ervaringen van de ouders van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

Deelvragen:

18. Hoe ervaren ouders leerlingbegeleiding door de leerkracht gericht op leerlingen met gedragsproblemen?
19. Hoe ervaren ouders leerlingbegeleiding door de intern begeleiders gericht op leerlingen met gedragsproblemen?
20. Hoe ervaren ouders leerlingbegeleiding door de extern begeleider gericht op leerlingen met gedragsproblemen?

Onderzoeksvraag 6: Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de ouders van leerling met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

Deelvragen:

21. Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van ouders met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerling met gedragsproblemen ten aanzien van de leerkrachten?
22. Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van ouders met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerling met gedragsproblemen ten aanzien van de intern begeleiders?
23. Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van ouders met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerling met gedragsproblemen ten aanzien van de extern begeleiders?

1.6 Onderzoeksmethodieken

Door middel van documentanalyse, interviews, vragenlijsten en literatuurstudie wordt een antwoord geformuleerd op de centrale vraagstelling en de onderzoek- en deelvragen.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit theoretisch kader is voor de onderzoeksvraag “Wat zegt de literatuur over effectieve leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool binnen het regulier basisonderwijs?” een literatuuronderzoek uitgevoerd, waarin nationale en internationale bronnen zijn geraadpleegd. De onderzoeksvraag is opgesplitst in vijf deelvragen, namelijk:

1. Wat wordt er door de literatuur verstaan onder leerlingen met gedragsproblemen?
2. In welke categorieën kunnen deze problemen worden onderverdeeld?
3. Wanneer ervaren leerkachten gedrag als problematisch?
4. Welke effectieve begeleidingsvormen zijn er voor leerlingen met gedragsproblemen volgens de literatuur?
5. Op welke manier dient leerlingbegeleiding afgestemd te worden op verschillende typen gedragsproblemen volgens de literatuur?
6. Welke rol kunnen de ouders spelen in het omgaan met gedragsproblemen van leerlingen binnen het reguliere basisonderwijs?

2.2 Leerlingen met gedragsproblemen

Leerlingen met gedragsproblemen zijn leerlingen die door een deskundige zijn gediagnosticeerd, alsmede leerlingen die door de leraar of de school als leerlingen met gedragsproblemen zijn aangemerkt (De Goei & Kleijnen, 2010).

Goudena, zoals geciteerd in Rispens (1994), Jeninga (2010) en Van Lieshout (2009) omschrijven leerlingen met gedragsproblemen als kinderen met een disharmonische (sociaal-emotionele) ontwikkeling, omdat deze kinderen niet kunnen voldoen aan de ontwikkelingsopgaven waarvoor ze zijn gesteld. Met 'gedrag' wordt hier bedoeld het vertonen van problematisch gedrag wat de leerkracht hindert om een gewenste of reële dagelijkse onderwijsleersituatie te creëren, evenzo de gedragstoornissen, zoals omschreven in de *Diagnostic Statistical Manual Disorders* (DSM IV -TR). Deze komen uit een Amerikaans handboek voor statistiek en diagnose van psychische aandoeningen dat in de meeste landen als standaard dient (DSM-IV-TR, 2000). Als het storende gedrag niet aan de criteria voldoet van de DSM-IV-TR wordt er gesproken van een gedragsprobleem.

Jeninga (2010) maakt ook onderscheid tussen gedragsproblemen en gedragsstoornissen. Hij spreekt over een gedragsprobleem als de oorzaak van het probleem vooral in de omgeving van het kind ligt. Bij een gedragsstoornis verklaart hij dat de oorzaak ligt in de aanleg van het kind.

Van der Ploeg (2007) omschrijft probleemgedrag als volgt *“We spreken van probleemgedrag als ouders, leerkrachten en andere personen dit gedrag beschouwen als strijdig met de door hen en de samenleving gehanteerde normen en regels en/of wanneer deskundigen dit gedrag als problematisch beoordelen op basis van valide kenmerken inzake psychische (on)gezondheid. In het eerste deel van deze omschrijving wordt probleemgedrag gerelateerd aan de normen en waarden, terwijl in het tweede deel wordt verwezen naar de feitelijke en inhoudelijke kennis met betrekking tot probleemgedrag”* (p.25).

Jeninga (2010) geeft aan dat leerkrachtgedrag ook gedragsproblemen kan veroorzaken. De oorzaak kan dan liggen in een onduidelijke uitleg of geen goede voorbereiding van de les. In de internationale literatuur wordt gesproken over termen als leerlingen met *special education needs* of leerlingen met *behaviour problems*.

2.3 Categoriseren van leerlingen met gedragsproblemen

Gedragsproblemen en gedragsstoornissen zijn onder te verdelen in verschillende typen gedrag, namelijk: externaliserend en internaliserend gedrag. Een leerling met externaliserende gedragsproblemen laat regelmatig gedrag zien dat anderen als storend ervaren. Het gedrag is naar buiten, op anderen, gericht. Een leerling met internaliserende gedragsproblemen laat gedrag zien waar hij vooral zelf (vaak in stilte) onder lijdt (De Goei & Kleijnen, 2010; Onderwijsraad, 2010).

Gedragsproblemen en gedragsstoornissen zijn onder te verdelen in verschillende categorieën. Brophy (zoals geciteerd in Van der Wolf & Van Beukering, 2011) stelt in zijn boek *Teaching Problem Students* twaalf 'probleemtypen' van leerlingen met gedragsproblemen.

Deze twaalf typen worden onderverdeeld in vier categorieën:

1. onbevredigende leerresultaten:

- faalangstige leerlingen;
- perfectionistische leerlingen;
- onderpresteerders;
- laagpresteerders.

2. leerlingen die vijandig gedrag vertonen:

- vijandig-agressieve leerlingen;
- passief-agressieve leerlingen;
- uitdagende en opstandige leerlingen.

3. leerlingen met niet adequaat schoolgedrag:

- hyperactieve leerlingen;
- snel afleidbare leerlingen;
- onrijpe leerlingen.

4. leerlingen die problemen hebben in de sociale omgang:

- afgewezen leerlingen;
- schuwe en teruggetrokken leerlingen.

Ook gedragsstoornissen zijn onderverdeeld in verschillende categorieën. Ze zijn geclassificeerd op basis van gelijke eigenschappen die tot stand zijn gekomen op basis van een grootschalig empirisch onderzoek. Voordeel van het classificeren is, dat het de onderlinge communicatie tussen collega's kan bevorderen en een goede indeling van gedragsproblemen bevordert. Door de leerlingen in categorieën in te delen, oftewel een 'label' te geven, kan er meer begrip zijn voor deze leerlingen, omdat hun 'probleem' is erkend. Verder kan door dit 'label' de leerling zelf meer vat krijgen op zijn beperkingen en zijn mogelijkheden ontdekken (Van der Ploeg, 2007; Van der Wolf & Van Beukering, 2011). Er zijn echter ook bezwaren tegen deze classificatie. Vooral de stigmatiserende werking die uitgaat van de labels waarmee de categorieën worden ingedeeld. Een ander bezwaar is dat de individuele problematiek uit het oog wordt verloren. Belangrijker zijn de aanmerkingen die gericht zijn op de dikwijls beperkte betrouwbaarheid en geringe scherpte van de categorieën. Ook is er veel overlapping tussen de categorieën. Een ander belangrijk punt is dat de categorieën geen antwoord geven op de vraag hoe dit individu in een bepaalde situatie is terecht gekomen en wat dit individu nodig heeft om er af te komen (Van der Ploeg, 2007; Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

In Nederland en België wordt voor toelating tot het speciaal onderwijs onder andere gewerkt met de criteria van de DSM-IV-TR systeem. Hierbij wordt gewerkt met vijf assen. Iedere as verwijst naar een gebied en bevat een aantal categorieën. Van der Wolf en Beukering (2011), Dorelijers et al. (2009) en Van der Ploeg (2007) beschrijven de volgende categorieën:

- oppositieel-opstandig en antisociale gedragsstoornissen;
- aandachtstoornissen en hyperactiviteit;
- pervasieve ontwikkelingsstoornissen;
- angst- en stemmingsstoornissen.

2.4 Probleemgedrag volgens leerkachten

Leraren hebben een verschillende perceptie van problemen. De ene leerkracht 'ziet' meer

problemen dan de andere. Daarnaast vindt niet iedereen dezelfde situatie lastig of bedreigend. Dit hangt af van de mogelijkheden die deze persoon heeft betreffende de situatie.

Leerkrachten zijn bereidwillig tegenover leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, maar zijn terughoudend als het om leerlingen met gedragsproblemen gaat. Sommige leraren zien het niet als hun taak om met leerlingen met gedragsproblemen om te gaan, omdat ze hier bijvoorbeeld niet voor opgeleid zijn (Van der Wolf & Van Beukering, 2011). Leraren geven aan dat ze deze leerlingen wel kunnen begeleiden, mits ze extra ondersteuning en middelen hebben (Onderwijsraad, 2010).

De leerkrachten ervaren vooral leerlingen met 'externaliserend' gedrag als problematisch. Door deze leerlingen twijfelt de leerkracht aan zijn eigen competenties en kwaliteiten. Het niet goed kunnen omgaan met leerlingen met gedragsproblemen raakt de leraar in zijn professionaliteit. Leerkrachten ervaren het gedrag van deze leerling als negatief en problematisch en ze voelen zich niet bij machte de onderliggende oorzaak onder handen te nemen. Leerlingen met gedragsproblemen roepen hierdoor bij leraren een gevoel van handelingsverlegenheid op (Jeninga, 2010). De leerkracht krijgt hierdoor onbewust een negatieve verwachting van de leerling, waardoor de leerling zich gaat gedragen naar deze verwachting. Hierdoor treedt de '*selffulfilling prophecy*' of '*negative reinforcement hypothesis*' op (De Goei & Kleijnen, 2010).

Uit onderzoek blijkt dat leerkrachten problemen hebben met de volgende typen leerlingen (Van der Wolf en van Beukering, 2011):

1. dwars, dwingend, onrustig, brutaal;
2. agressief, dominant, niet sociaal, niet eerlijk, regels schendend;
3. druk, ongeconcentreerd, overbeweegelijk, impulsief;
4. wisselende buien, onvoorspelbaar, explosief, angstig, snel beledigd;
5. weinig motivatie, slechte werkhouding, zwak presenterend;
6. moeilijk contact, niet communicatief, eenzijdig gericht;
7. stil, gesloten, heeft weinig aansluiting, angstig, passief, somber;
8. onzeker, weinig zelfvertrouwen, faalangstig, dwangmatig.

2.5 Effectieve begeleidingsvormen voor leerlingen met gedragsproblemen

Europees onderzoek van de *European Agency for Development in Special Needs Education* naar meer inclusieve educatie en klassenpraktijken, geeft aan dat juist leerlingen met gedragsmatige en sociaal-emotionele problemen de meeste uitdaging vormen voor het onderwijs op scholen. En dat het goed omgaan met verschillen en diversiteit in de klas het grootste probleem vormt in Europese scholen. De vraag is daarom op welke manier leerlingen met gedragsproblemen het beste begeleid kunnen worden. Voor het regulier onderwijs houdt dit in, dat het dient te voorzien in effectieve begeleidingsvormen om leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften op het gebied van gedrag een doeltreffende aanpak te bieden (Meijer, 2003).

Volgens De Goei en Kleijnen (2010) zouden schoolbrede, meergelaagde modellen het doeltreffendst werken voor effectieve begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen.

2.5.1 Schoolbrede aanpak

Een schoolbrede aanpak houdt in dat schoolbreed sociale vaardigheden en sociaal gedrag aangeleerd worden. Deze aanpak wordt schoolbreed gedragen door alle betrokkenen van de school.

In Nederland en Vlaanderen zijn schoolbrede modellen ontwikkeld, namelijk: Handelingsgericht werken (HGW) en de consultatieve leerlingbegeleiding (waaronder de leerling met gedragsproblemen). Door deze manier van werken kan een school effectief omgaan met verschillen tussen kinderen. Bij HGW staat de onderwijsbehoefte van de individuele leerling centraal en de wisselwerking tussen klasgenoten, leerkracht en ouders. Karakteristiek is de aandacht voor de positieve aspecten tussen de leerkracht, ouders, leerlingen, interne en externe begeleiders (De Goei & Kleijnen, 2010).

Pameijer, Van Beukering, De Lange, Schulpen en Van de Veire (2008) pretenderen dat

handelingsgericht werken een stevige basis geeft voor preventieve basiszorg. De planmatige en cyclische werkwijze bij handelingsgericht werken heeft tot doel de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding voor alle leerlingen te verbeteren (Pameijer, Van Beukering & De Lange, 2009). Handelingsgericht werken maakt adaptief onderwijs en effectieve leerlingbegeleiding concreet, zodat leerkrachten doeltreffend om kunnen gaan met verschillen tussen leerlingen.

Pameijer et al. (2008) beschrijven zes uitgangspunten van HGW:

1. De onderwijsbehoeften van kinderen en ondersteuningsbehoeften van ouders en leerkrachten staan centraal.
2. De werkwijze is transparant en systematisch.
3. Er wordt doelgericht gewerkt en haalbare adviezen gegeven.
4. Er wordt vanuit een transactioneel kader gewerkt.
5. Er wordt constructief samengewerkt door leerkrachten, intern begeleiders, ouders, kind en externe deskundigen.
6. Positieve aspecten van leerling, leerkracht, ouders en interne en externe begeleiders zijn van groot belang.

2.5.2 Meergelaagde aanpak

Een meergelaagde aanpak betekent dat er verschillende niveaus of *tiers* worden onderscheiden waarin duidelijke aanpakken worden beschreven die voor leerlingen, leerkrachten en ouders duidelijk zijn (Van der Wolf & Van Beukering, 2011; Torrance, 2010). De volgende niveaus voor de aanpak van leerlingen met gedragsproblemen zijn te onderscheiden (Jeninga, 2010):

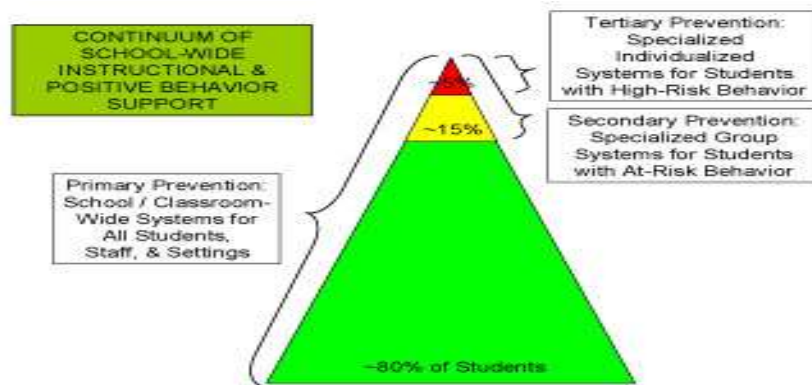
1. de leerkracht in de klas;
2. de leerkracht met professionals binnen de school;
3. de leerkracht met professionals buiten de school.

2.5.2.1 Het eerste niveau: de leerkracht in de klas

Het eerste niveau vindt plaats in de klas door de leerkracht. Het betreft de houding van de leerkracht, de afspraken, regels en waarden en normen van de school (Torrance, 2010; De Goei & Kleijnen, 2010; Hieneman, Dunlap & Kincaid, 2005; Onderwijsraad, 2010; Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

Van der Wolf en Van Beukering (2011) besteden uitgebreid aandacht aan de zorg in de klas. Zij stellen dat goed onderwijs de meest effectieve preventie van gedragsproblemen is. Hierbij is de basishouding van de leraar, omgaan met verschillen tussen leerlingen, de kwaliteit van instructie en klassenmanagement belangrijk. De leraar is de meest belangrijke factor voor de ontwikkeling van de leerling. Een goede leerkracht heeft niet alleen vakkenkennis, maar zet deze kennis ook in als hij met kinderen werkt (De Goei & Kleijnen, 2010; Hattie, 2003). Belangrijk is dat hij kijkt naar aanpakken voor het individuele kind, maar ook naar methodieken voor groepen (De Goei & Kleijnen, 2010). Verder is het ook belangrijk dat de leraar zijn didactische kwaliteiten onder de loep neemt door middel van reflectie op eigen handelen (Jeninga, 2010; Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

School Wide Positive Behaviour Interventions & Support (SWPBS) is zo'n schoolbrede, meergelaagde aanpak. Het heeft zijn oorsprong in de Verenigde Staten en wordt nu ook in Europa uitgevoerd. Het heeft als doelstelling gedrag positief en preventief aan te pakken op school en thuis. In de SWPBS- aanpak wordt gesproken over het *Three-Tier Model*. Dit is een drielagen, preventief model met als doel problemen in het gedrag van leerlingen te voorkomen door volstrekt duidelijk en op een continuele basis aan iedere leerling op de school de verwachtingen uit te spreken (De Goei & Kleijnen, 2010).

Figuur 1. Three-tier model.

De eerste laag van het Three-Tier model is het basisaanbod: *primary prevention program* (doeltreffend voor 80% van de leerlingen). Deze aanpak is voor alle leerlingen op school. De school en de leerkracht in de klas beschrijven en onderwijzen goed gedrag, belonen het goede gedrag en geven consequentie aan voor ongewenst gedrag. Deze ondersteuning van het gedrag is ingebed in het klassenmanagement en er wordt gebruik gemaakt van effectieve instructievormen.

De tweede laag is een aanvulling op het basisaanbod: *secondary prevention program* is voor risicoleerlingen (15% van de leerlingen). De leraar kan deze aanpak uitvoeren in de klas met ondersteuning van externen voor een goede begeleiding van risicoleerlingen, een duidelijke structuur met voorspelbaar gedrag en feedback van de volwassenen in de school en intensieve thuis-schoolcommunicatie.

De derde laag is het *tertiar prevention program* is voor 5% van de leerlingen die meer zorg nodig hebben dan de eerste twee lagen. Bij deze laag gaat het om preventie en curatieve aanpakken die de leraar met professionals binnen en buiten de school kan uitvoeren. Hierbij wordt vaak gebruik gemaakt van interventies op de individuele leerling op basis van een teambrede methode en een verhoogde betrokkenheid van ouders en externen.

2.5.2.2 Het tweede niveau: de leraar in samenwerking met professionals binnen de school

Leerkrachten hebben behoefte aan samenwerking met en ondersteuning van collega's in de school en van deskundigen buiten de school (Meijer, 2003). De interne begeleiding op school voor leerlingen met gedragsproblemen wordt gecoördineerd door de intern begeleider. De intern begeleider zorgt voor de organisatie van de zorgverbreding op school en ondersteunt de leerkrachten bij hulp aan het kind. Hierbij worden de talenten van de kinderen centraal gesteld en niet wat de kinderen nog niet kunnen. Furman (2009) spreekt over vaardigheden die nog ontwikkeld moeten worden.

Van der Wolf en Van Beukering (2011) en Jeninga (2010) vinden echter de leerlingenzorg de verantwoordelijkheid van het hele team. Zij vinden het belangrijk dat het team een visie heeft ten aanzien van omgaan met verschillen. Zij bespreken ook de taak van de directie hierin. De directie moet deze processen stimuleren, het team ondersteunen bij het invoeren van de werkwijzen, gestelde doelen bewaken en verworvenheden borgen. Van der Wolf en Van Beukering (2011) spreken ook van een stappenplan, waarin het schoolbeleid vorm wordt gegeven. Het schoolbeleid wordt gekenmerkt door: basisveiligheid creëren, risicofactoren inperken en adequaat reageren op incidenten.

2.5.2.3 Het derde niveau: de leraar in samenwerking met professionals buiten de school

Het derde niveau is de begeleiding via externen. Op dit niveau blijft het belangrijk dat de behandeling door externen en de begeleiding die de school kan bieden op elkaar afgestemd is. Pameijer, Van Beukering, Schulpen en Van de Veire (2008) spreken van een opdracht voor iedereen op school. Hierbij is het noodzakelijk dat alle betrokkenen constructief samenwerken. School en ouders informeren elkaar over de problemen en de situaties waarin

deze voorkomen. Scholen, instellingen en professionals werken in dit geval zodanig met elkaar samen, dat er een volledige en passende regeling is voor leerlingen en hun opvoeders die bijzondere ondersteuning nodig hebben (CED-Groep, n.d.).

2.6 Afstemming van leerlingbegeleiding voor verschillende typen leerlingen met gedragsproblemen

Voor de afstemming van leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen kan er gewerkt worden met interventies. De interventies dienen zoveel mogelijk te zijn afgestemd op de onderwijsbehoefte van de leerling, de aard van het probleem en gericht te zijn op de gedragsverandering (Van der Wolf & Van Beukering, 2011). Interventies die *evidence based* zijn werken het beste (De Goei & Kleijnen, 2010; Van der Wolf & Beukering, 2011; Dunlap & Childs, 1996). In de volgende paragrafen zullen interventies voor de verschillende typen leerlingen worden beschreven.

2.6.1 Het Agressieve kind

Van oudsher zijn er twee benaderingsmanieren te onderscheiden: straffen en catharsis (gevoel laten uiten). De eerste manier heeft het nadeel dat het op lange termijn niet werkt en zelfs meer agressie oproept. De twee aanpak heeft als bezwaar dat stoom afblazen niet voldoende werkt. Meer perspectief heeft de sociaal-cognitieve aanpak waarbij de jongere sociale vaardigheden wordt geleerd en meer inzicht gegeven wordt in cognitieve processen. Cognitieve-gedragstherapeutische methodieken zijn het effectiefst, omdat deze aansluiten op afwijkingen en ontwikkelingsachterstanden in het sociale denken van leerlingen met gedragsstoornissen, onder andere door het gebrek aan probleemoplossende sociale vaardigheden (Dorelijers et al., 2009; Van Lieshout, 2009; Van der Ploeg, 2007). Interventies zijn gericht op gedragstructuur aanbieden. Mogelijke interventies zouden kunnen zijn: duidelijk grenzen aangeven, gedrag bespreken, het gedrag afkeuren en niet de persoon, een gedragskaart/contract opstellen om het gedrag te veranderen, overwicht tonen en spiegelen, consequent de regels hanteren, oefenen van sociale vaardigheden, werken volgens een programma 'sociale vaardigheden', aangaan van stoeicontacten in bv. gymles, zwakkeren in bescherming nemen, goed gedrag belonen en consequentie laten volgen op verkeerd gedrag, de leerling verantwoordelijkheid geven voor het helpen van de leerkracht of medeleerlingen om succeservaringen te realiseren (Van Lieshout, 2009; Hawkins et al., 2011; Marzano, 2003; Jeninga, 2010).

2.6.2 Aandachtsstoornis en hyperactiviteit

Voor de begeleiding van leerlingen met aandachtsstoornissen en hyperactiviteit zijn twee basisbenaderingen: de farmacologische aanpakken en de psychosociale. Bij farmacologische interventies worden medicijnen gebruikt. En bij de psychosociale aanpakken worden interventies gebruikt voor een prikkelarme en sterk gestructureerde omgeving (Van der Ploeg, 2007; Dorelijers et al., 2009).

Naast reguliere aanpakken zijn er ook alternatieve denkwijzen over de begeleiding van deze leerlingen, maar vaak mist hier de wetenschappelijke onderbouwing. Echter, in Nederland is uit onderzoek gebleken dat er positieve effecten zijn door bijvoorbeeld het Feingold-dieet (Van der Ploeg, 2007).

Effectstudies geven aan dat aanpakken die gebaseerd zijn op leertheoretische principes in combinatie met medicijnen de meeste kans van slagen hebben (Van der Ploeg, 2007).

Interventies zijn gericht op: structuur, ordening, regelmaat en prikkelreductie.

Mogelijke interventies zijn: alle situaties structureren, afsluiten van een contract om gedrag te sturen, basisvaardigheden leren met betrekking tot gedrag, opdrachten in kleine stapjes geven, vrije situaties voorbereiden, uitleggen wat mis is gegaan, complimenten geven voor goede sociale interactie, successen belonen, een andere leerling aanwijzen als begeleider, oogcontact zoeken, terugvragen van instructie, succeservaringen op laten doen, motorische vaardigheden ontwikkelen (Marzano, 2003; Van Lieshout, 2009; Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

2.6.3 Pervasieve ontwikkelingsstoornissen

De begeleiding van kinderen met pervasieve ontwikkelingsstoornissen bestaat vooral uit psychosociale en pedagogische benaderingen. De leerling leert zoveel mogelijk op het gebied van sociale omgang, zelfredzaamheid, communicatie, spel- en vrijetijdsbesteding (Dorelijers et al., 2009). Interventies zijn dus gericht op sociaal begrijpen.

Mogelijke interventies zijn: structureer de omgeving in de ruimte, visualiseer welke plek bij welke activiteit hoort, gebruik vaste looproutes in de klas, geef een vaste werkplek in de klas, geef aan waar verschillende materialen te vinden zijn, geef een vaste, rustige plek met buiten spelen en laat een vertrouwd persoon of voorwerp meenemen naar buiten; in tijd: geef begin- en eindtijd van een activiteit aan, corrigeer ongewenst gedrag door duidelijk en snel in te grijpen, leerling deel laten nemen aan sociale vaardigheidstrainingen, breng geen onverwachte grote veranderingen aan, geef korte, kleine veranderingen duidelijk aan en ruim van tevoren, de leerkracht let op figuurlijk taalgebruik, verplaats aandacht geleidelijk bij fixatie, leg uit wat een ander voelt en leer hoe te reageren op deze situatie (Van Lieshout, 2009; Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

2.6.4 Angst- en stemmingsstoornissen

Voor de begeleiding van leerlingen met een angst- en stemmingsstoornis zijn meerdere interventies ontwikkeld. Er zijn drie soorten benaderingen: De eerste benaderwijze is de psychodynamische. Een voorbeeld hiervan is de speltherapie voor jongere kinderen, waar door spel de angsten 'weg worden gespeeld'.

De tweede benadering is de psychotherapie, waarbij het ontstaan van de angst aan het licht wordt gebracht en waar men door middel het bijbrengen van een bepaalde copingstijl leert om te gaan met de angst.

De laatste benadering is de farmacologische benadering. Bij deze benadering wordt gebruik gemaakt van medicijnen, zoals anti-depressiva en tranquillizers. Het meest hoopgevend is de sociaal-cognitieve benadering. Hierbij wordt de leerling betere sociale vaardigheden geleerd en krijgt hij meer inzicht hoe cognitieve processen verlopen (Van der Ploeg, 2007). Dorelijers et al. (2009) adviseert binnen de psychologische benadering de cognitieve gedragstherapie: hoe iemand zich voelt en gedraagt wordt bepaald door hoe iemand denkt. Interventies zijn gericht op: bemoediging en motivatie. Mogelijke interventies zijn: positieve verwachtingen uitspreken, het benadrukken van goede dingen, geen kritiek geven, taken geven die motiverend zijn, faalangstreducutietraining, sociale vaardigheidstraining, sociale medeleerling als maatje geven die zich over hen ontfermt (vooral tijdens de pauze), complimenten geven als een leerling iets met een medeleerling onderneemt, succeservaringen op laten doen door de leerling activiteiten te laten doen die deze leerling aandurft, positieve gedachten bevorderen (Van Lieshout, 2009; Van der Wolf & Van Beukering, 2011; Marzano, 2003).

2.7 De rol van ouders in het omgaan van leerlingen met gedragsproblemen

Pameijer, Van Beukering, Schulpen en Van de Veire (2008) vinden het belangrijk om constructief samen te werken met ouders, omdat ouders ervaringsdeskundigen zijn. Wanneer er goed wordt samengewerkt neemt de kans op schoolsucces toe. Samenwerking met ouders leidt tot betere leerprestaties en gedragsontwikkelingen (Marzano, 2003).

Belangrijk hierbij is dat er overeenstemming is over de aanpak. Beide partijen, school en ouders, streven ernaar dat het kind zich zo optimaal ontwikkelt.

Catlin, Edwards en Da Fonte (2012) gebruiken een vijf punten plan om ouders te betrekken bij de aanpak van leerlingen met gedragsproblemen:

1. wees positief, proactief en oplossingsgericht;
2. respecteer gezinsregels en culturele achtergrond van de leerling;
3. communiceer consistent, luister naar de bezorgdheid van de ouders en werk samen;
4. eenvoudige ondersteuning die voldoet aan de behoefte van de leerling;
5. ouders in staat stellen om door middel van kennis en gelegenheid betrokken te zijn bij de behoefte van de leerling.

Hawkins et al. (2011) betrekken ouders door middel van een gedragscontract bij het toepassen van interventies. Dit contract wordt op maandag uitgeprint, het wordt met de leerling doorgesproken en de leerling ondertekent samen met de leerkracht het contract. Deze gaat mee naar de ouders en zij ondertekenen ook het contract (overleg over de interventies is al geweest met de ouders en het team). Goed gedrag wordt beloond door middel van een leuke activiteit op school en thuis.

Ook Pameijer, Van Beukering, Schulpen en Van de Veire (2008) spreken over een soortgelijk contract. Zij noemen het "Eigen plan van het kind". Echter, dit contract wordt in samenspraak met het kind opgesteld.

2.8 Samenvatting

In dit theoretische kader is duidelijk geworden dat er verschillende termen worden gebruikt voor leerlingen met gedragsproblemen. De leerlingen worden ingedeeld in verschillende categorieën. De DSM IV-TR wordt op veel Nederlandse scholen gebruikt voor toelating tot het speciaal onderwijs. Ook is duidelijk geworden wat door leerkrachten als probleemgedrag wordt ervaren door het onderzoek van onder anderen Brophy (2006). Om leerlingen effectief te begeleiden is het belangrijk om schoolbrede en meergelaagde aanpakken te gebruiken. Schoolbrede met alle betrokkenen bij de school. Hierbij is het belangrijk om op verschillende niveaus te werken voor effectieve leerlingbegeleiding: in de klas, met professionals binnen en buiten de school (Jeninga, 2010). Interventies voor verschillende leerlingen dienen afgestemd te zijn op de aard van het probleem en de onderwijsbehoefte van de leerling. Ook ouders kunnen een rol spelen bij leerlingbegeleiding. Hierbij is het dan wel belangrijk om constructief samen te werken.

Door dit literatuuronderzoek is de onderzoeker gesterkt in het idee dat een schoolbrede, meergelaagde aanpak het beste werkt voor leerlingen met gedragsproblemen. Door het gedrag van leerkrachten te veranderen door verbeterde systemen en processen, zal het gedrag van leerlingen positief gestimuleerd worden (De Goei, 2010).

2.9 Verbinding theorie en praktijk

Leerlingen met gedragsproblemen roepen bij leraren een gevoel van handelingsverlegenheid op (Jeninga, 2010). De Burgemeester Wessels Boerschool heeft een zorgstructuur opgezet voor leerlingen die extra zorg nodig hebben. De zorgstructuur werkt goed voor leerlingen met zorg op cognitief gebied. Echter voor leerlingen met gedragsproblemen ervaren de leerkrachten handelingsverlegenheid. Er is op de school nog geen eenduidig beleidsplan ten aanzien van de aanpak van leerlingen met gedragsproblemen.

Van der Wolf en Van Beukering (2011) en Jenninga (2010) vinden de leerlingenzorg de verantwoordelijkheid van het hele team. Zij vinden het belangrijk dat het team een visie heeft ten aanzien van omgaan met verschillen. Binnen dit onderzoek zal de visie ten aanzien van de leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool onderzocht zal worden.

Schoolbrede, meergelaagde modellen werken het doeltreffendst voor effectieve begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen (De Goei & Kleijnen, 2010). In dit onderzoek zal worden bekeken hoe de Burgemeester Wessels Boerschool hier mee omgaat.

Voor de afstemming van leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen kan er gewerkt worden met interventies. De interventies dienen zoveel mogelijk te zijn afgestemd op de onderwijsbehoefte van de leerling, de aard van het probleem en gericht te zijn op de gedragsverandering (Van der Wolf & Van Beukering, 2011). Door dit onderzoek zal duidelijk worden of dit ook van toepassing is op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Pameijer, Van Beukering, Schulpen en Van de Veire (2008) spreken van een opdracht voor iedereen op school. Hierbij is het noodzakelijk dat alle betrokkenen constructief samenwerken. Door dit onderzoek zal duidelijk worden of dit ook op de Burgemeester Wessels Boerschool aan de orde is.

3 Opzet van het onderzoek

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is de opzet van het onderzoek beschreven. In de volgende paragrafen wordt weergegeven: de onderzoeksstrategie (3.1), respondenten (3.2), verantwoording van de gekozen instrumenten (3.3), triangulatie (3.4), betrouwbaarheid (3.5), validiteit (3.6) en de communicatie tijdens het onderzoek (3.7).

3.2 De onderzoekstrategie

In het praktijkgericht onderzoek is een probleem verhelderd, een plan gemaakt, het plan uitgevoerd en zijn de resultaten beoordeeld. Aan de hand van de resultaten wordt er een conclusie getrokken en wordt er een aanbeveling gedaan voor het vormgeven van effectieve leerlingbegeleiding op de Burgemeester Wessels Boerschool.

3.3 Respondenten

Voor dit onderzoek zijn de volgende respondenten gebruikt:

- leerkrachten (N=13)
- intern begeleiders (N=2)
- directie (N=1)
- ouders (N=32)

3.4 Verantwoording van de gekozen instrumenten

Bij het onderzoek zijn de volgende instrumenten ingezet: vragenlijsten voor leerkrachten, checklist schoolplan, semi gestructureerd interview met de intern begeleider, vragenlijst voor intern begeleiders, vragenlijst voor ouders, semi gestructureerd interview met de directeur en checklist zorgplan.

3.4.1 Vragenlijsten leerkrachten

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader en de deelvragen. Middels dit instrument wordt in kaart gebracht welke vormen van gedragsproblemen er op de Burgemeester Wessels Boerschool aanwezig zijn en in welke mate deze gedragsproblemen voorkomen. Door middel van dit instrument worden de interventies die worden toegepast bij leerlingen met verschillende gedragsproblemen gepeild. Dit instrument meet de ervaringen/knelpunten van leerkrachten met de huidige leerlingbegeleiding voor gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool. Verder meet het instrument de ondersteuningsbehoeften van leerkrachten met betrekking tot leerlingen met gedragsproblemen op grond van de ervaringen met de huidige leerlingbegeleiding.

3.4.2 Checklist schoolplan over de visie van de school met betrekking tot gedragsproblemen

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader, schoolplan en deelvragen. De checklist geeft aan welke visie de school heeft ten aanzien van leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen.

3.4.3 Semi gestructureerd interview intern begeleider

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader en de deelvragen. Ook geeft dit instrument weer welke zorgstructuur er is op de Burgemeester Wessels Boerschool voor leerlingen met gedragsproblemen.

3.4.4 Vragenlijst intern begeleiders

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader. Door dit instrument worden de volgende punten in kaart gebracht: ervaringen, knelpunten en de ondersteuningsbehoeften van intern begeleiders voor de zorgstructuur op klasniveau en op schoolniveau. Ervaringen, knelpunten en de ondersteuningsbehoeften ten aanzien van begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen. Ervaringen, knelpunten en de

ondersteuningsbehoeften met betrekking tot het begeleiden van leerkrachten. Ervaringen, knelpunten ten aanzien van maken van beleid over omgaan met gedragsproblemen.

3.4.5 Vragenlijst ouders

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader. Dit instrument meet hoe ouders de leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen door de leerkrachten ervaren; hoe ouders de leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen door de intern begeleiders ervaren; hoe ouders de leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen door de door de extern begeleiders ervaren.

3.4.6 Semi gestructureerd interview met de directeur

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader. Door dit instrument wordt inzicht verkregen welke ervaring de directie heeft met processen die gestimuleerd worden door de directie op het gebied van zorg; welke ervaring de directie heeft met het ondersteunen van het team bij het invoeren van werkwijzen; welke ervaring de directie heeft om gestelde doelen te bewaken en welke ervaring de directie heeft voor het borgen van verworvenheden.

3.4.7 Checklist Zorgplan

Dit instrument is zelf ontworpen vanuit de fundering van het eigen theoretisch kader, zorgplan en deelvragen. Er wordt door middel van de checklist verschillende vormen van leerlingbegeleiding op de Burgemeester Wessels Boerschool gemeten.

3.5 Triangulatie in het onderzoek

Voor het onderzoek zijn verschillende informatiebronnen gebruikt, namelijk: literatuuronderzoek, interviews, checklist, vragenlijsten aan leerkrachten, intern begeleiders en de ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool. In dit onderzoek is er dus sprake van triangulatie.

3.6 Validiteit van het onderzoek

Er wordt gesproken over validiteit wanneer het onderzoek meet wat de onderzoeker wil meten. Het is belangrijk dat de gegevens van het onderzoek antwoord geven op de centrale vraagstelling. De onderzoeksinstrumenten in dit onderzoek geven antwoord op de centrale vraagstelling en zijn dus valide.

3.7 Communicatie over het onderzoek

De communicatie heeft plaatsgevonden via de intern begeleider. Er vonden gesprekken plaats over de opzet van het onderzoek. De vragenlijsten, checklisten en interviews werden voorgelegd aan de intern begeleider, voordat ze werden uitgezet. En er werden data gepland voor het uitzetten van de instrumenten.

3.8 Draagvlak voor het onderzoek

Tijdens een studiedag van het team is het onderzoek toegelicht om zo draagkracht te krijgen voor het onderzoek. De opzet is ook nog op een A4 uitgedeeld aan de leerkrachten.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de geformuleerde onderzoeks- en deelvragen. Hiervoor zijn de volgende onderzoeksmethodieken gebruikt: interview, literatuurstudie en vragenlijsten.

4.1 Hoe gaat de Burgemeester Wessels Boerschool om met leerlingen met gedragsproblemen?

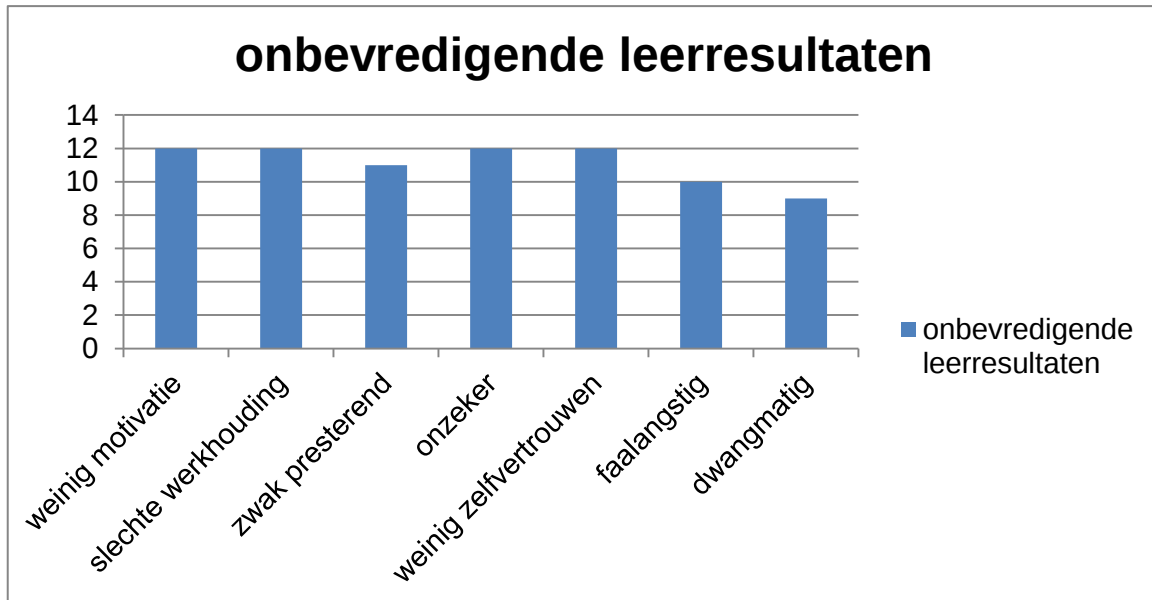
Deze onderzoeksvraag is beantwoord door middel van documentenonderzoek, semi - gestructureerd interview met directie en intern begeleider en gestructureerde vragenlijsten. De vragenlijsten zijn ingevuld door de teamleden (directie, leerkrachten en intern begeleiders) en ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool. De gegevens zijn verwerkt in grafieken. De vragenlijsten, het documentenonderzoek en de interviewvragen zijn opgenomen in bijlagen.

4.1.1 Welke vormen van gedragsproblemen komen er voor op de Burgemeester Wessels Boerschool?

Deze deelvraag is beantwoord door het uitzetten van een vragenlijst aan leerkrachten. De inhoud van de vragenlijst is terug te vinden in bijlage 1. De figuren 4.1 tot en met 4.4 geven de resultaten weer. Ze geven antwoord op de vraag welke gedragstypen voorkomen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

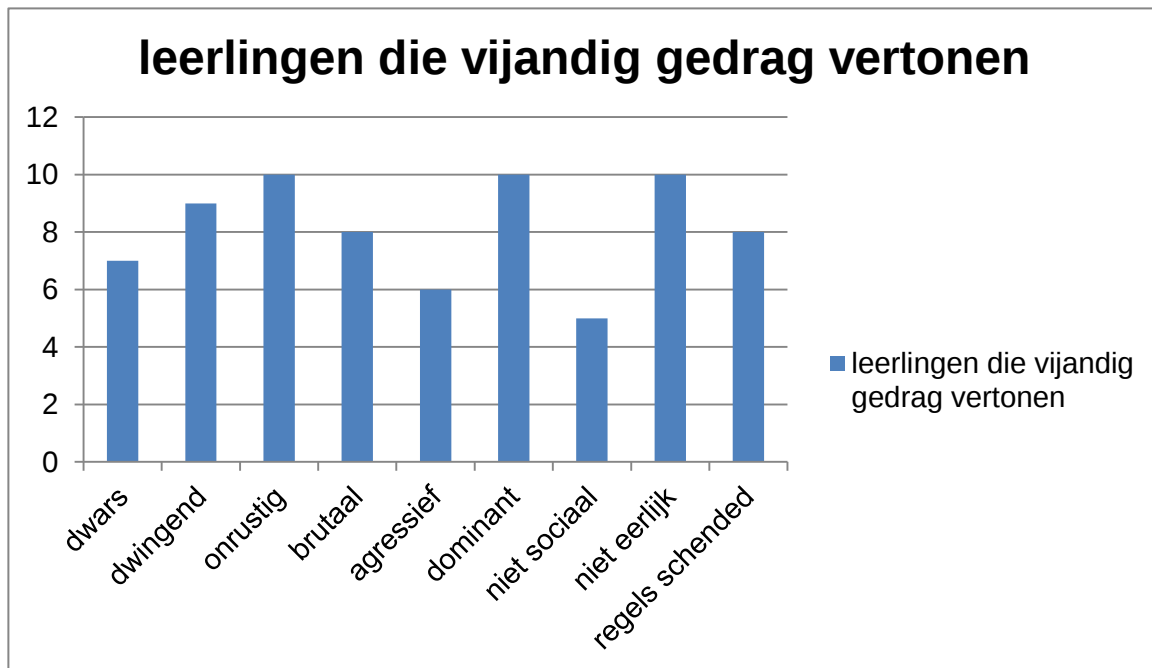
4.1.2 In welke mate komen verschillende gedragsproblemen voor op school?

Deze deelvraag is beantwoord door het uitzetten van vragenlijsten aan leerkrachten. De inhoud van de vragenlijst is terug te vinden in bijlage 1. Onderstaande figuren geven de resultaten weer van de vragenlijst van de verschillende gedragstypen die op de Burgemeester Wessels Boerschool voorkomen.

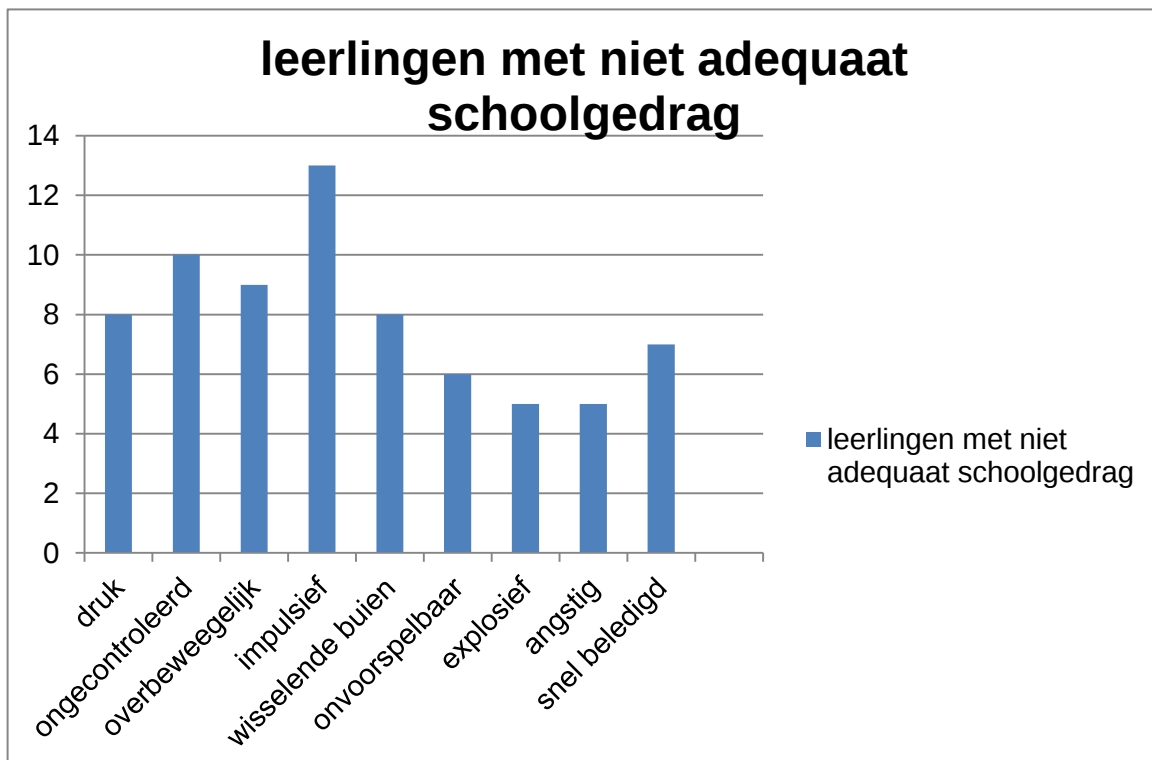
Figuur 2. Resultaten in welke mate gedragsproblemen voorkomen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Uit bovenstaand figuur blijkt dat dwangmatige leerlingen het minst (9) en leerlingen die weinig motivatie, onzeker zijn, een slechte werkhouding en weinig zelfvertrouwen hebben het meest (12) voorkomen op school.

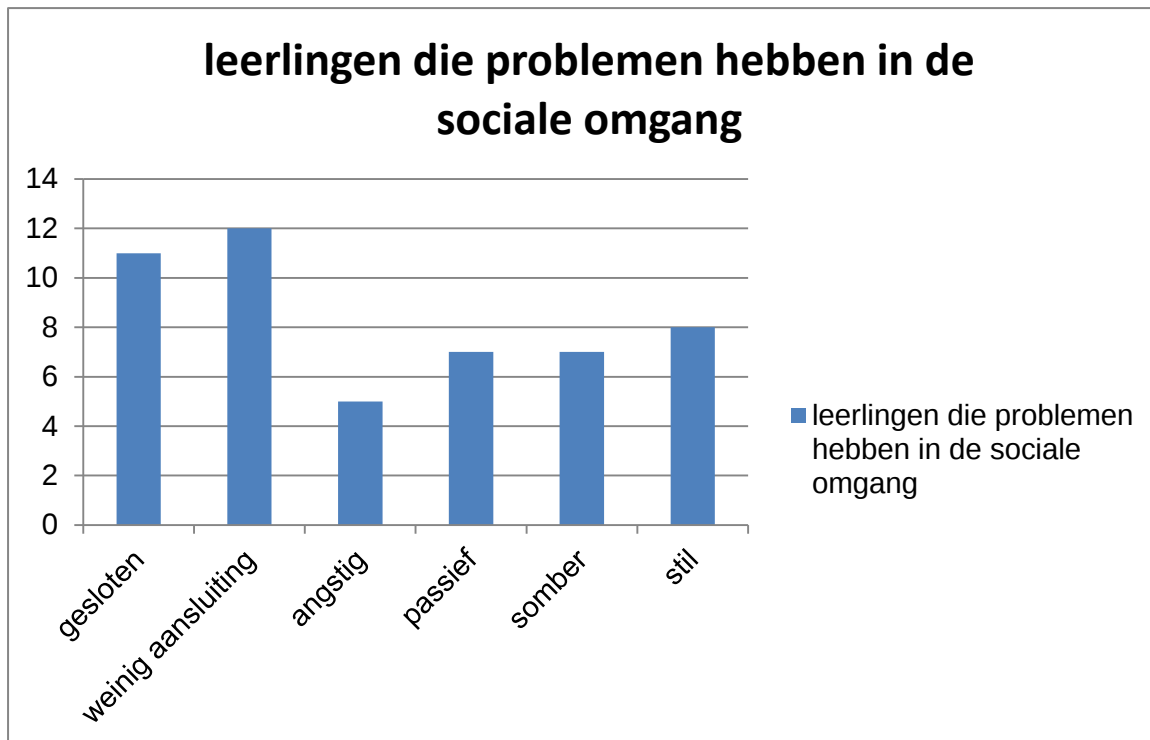
Figuur 3. Resultaten in welke mate gedragsproblemen voorkomen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Uit bovenstaand figuur blijkt dat onrustige, dominante en niet eerlijke leerlingen het meest voorkomen (10). En niet sociale leerlingen het minst (5) voorkomen op school.

Figuur 4. Resultaten in welke mate gedragsproblemen voorkomen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Uit bovenstaand figuur blijkt dat impulsieve leerlingen (13) het meest voorkomen en explosieve, angstige leerlingen (5) het minst voorkomen op school.

Figuur 5. Resultaten in welke mate gedragsproblemen voorkomen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Uit bovenstaand figuur blijkt dat leerlingen met weinig aansluiting het meeste voorkomen (12) en het minst angstige (5) leerlingen voorkomen op school.

4.1.3 Welke visie heeft de school ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen?

Voor deze deelvraag is als instrument het dossieronderzoek gebruikt. De checkpunten voor dit documentenonderzoek zijn te vinden in bijlage 2. De documenten die hiervoor gebruikt zijn: de schoolgids, het zorgplan en het schoolplan van de school. De documenten zijn onderzocht op: wat is de visie op pedagogisch klimaat, samenstelling en inhoud van het curriculum, instructiewijzen, begeleidingstrategieën, groeperingsvormen, ouderbetrokkenheid en professionalisering.

- **Pedagogisch klimaat**

Volgens de Burgemeester Wessels Boerschool vormt de school een dagelijkse oefenplaats voor de waarden die zij in het onderwijs centraal stellen. De school heeft elk van die waarden voorzien van normen en hebben deze waarden en normen vastgelegd. Ze zijn uitgangspunt voor het handelen van volwassenen en kinderen in de school.

- **Wat zijn deze waarden:**

Respect: Kinderen en volwassenen tonen in hun houding en gedrag respect voor elkaar.

Zelfvertrouwen: Kinderen en volwassenen ondersteunen elkaar en versterken bij elkaar het gevoel opgewassen te zijn tegen de eisen die ze aan elkaar stellen en die de omgeving hun stelt.

Verantwoordelijkheid: Kinderen en volwassenen voelen zich verantwoordelijk voor hun eigen gedrag en werk, en zijn zich ervan bewust dat ze verantwoordelijkheid hebben naar elkaar toe.

Eerlijkheid: Kinderen en volwassenen gaan op een eerlijke manier met elkaar om en hebben een open communicatie naar elkaar toe.

Veiligheid: Kinderen en volwassenen voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor

een veilige sfeer in school. De omgang van volwassenen met kinderen in school kenmerkt zich door een uitnodigende houding, kindvriendelijkheid en gelijkwaardigheid.

Waardering: De school wil alle betrokkenen bij de school waarderen om wie ze zijn en wat ze kunnen. De school wil dat kinderen later met goede herinneringen terugkijken op de basisschoolperiode.

- **Samenstelling en inhoud van het curriculum**

De school heeft als visie dat de kern van het onderwijs is: kinderen moeten met plezier naar school gaan. Hiervoor is het noodzakelijk dat kinderen het gevoel hebben iemand te zijn die iets kan, goede relaties hebben met de leerkrachten, hun klasgenoten en andere kinderen en zelf keuzes mogen maken en daarvoor zelf verantwoordelijk zijn.,²⁹

De school vindt het een uitdaging om het onderwijs zo in te richten, dat alle leerlingen ervan profiteren: leerlingen die een vlotte ontwikkeling doormaken en leerlingen die leerproblemen of sociaal-emotionele problemen ondervinden. Daarom proberen ze het leerstofaanbod zoveel mogelijk af te stemmen op de behoeften van ieder kind. Om de ontwikkeling van de kinderen te kunnen bewaken is het belangrijk dat de vorderingen continu worden gevolgd.

- **Instructiewijzen**

Het is de primaire taak van elke leerkracht, dat de aangeboden lessen enerzijds inhoudelijk verantwoord (overeenkomstig de kerndoelen in het basisonderwijs) en didactisch van hoge kwaliteit zijn.

- **Begeleidingsstrategieën**

Kinderen zijn nieuwsgierig en willen steeds iets nieuws leren. Alle leerlingen verdienen aandacht en zorg, maar zeker diegene die moeite hebben met het leren of juist erg goed zijn. Wie moeite heeft met een bepaald onderdeel krijgt extra hulp en extra oefenstof. Wie goed kan leren krijgt extra uitdagende opdrachten op de Burgemeester Wessels Boerschool

De missie van de school is:

→ “Iedereen telt mee”

Aan de ene kant erkent de school de veilige omgeving die een school moet zijn, een plaats waar je mag zijn wie je bent, een plek die de warmte van thuis heeft. Aan de andere kant heeft de school een opdracht, namelijk de leerlingen uitrusten met een basisbagage die zij nodig hebben om als volwassenen te functioneren.

Zorgverbreding is in de ogen van de school een cyclisch proces waarin product- en procesbewaking in voortdurende wisselwerking met elkaar staat.

- **Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie**

Kinderen, ouders en leerkrachten werken samen aan de toekomst van de kinderen. Dit doen de Burgemeester Wessels Boerschool met elkaar en zijn daar samen verantwoordelijk voor. Door een goede informatie-uitwisseling met ouders zijn leerkrachten beter in staat de kinderen te leren kennen en te begrijpen. Ook begrijpen beter waar de leerkrachten en kinderen op school mee bezig zijn.

- **Onderlinge samenwerking**

Er is niet specifiek een visie omschreven in de onderzochte documenten over onderlinge samenwerking. Wel is terug te vinden hoe het is geregeld. Binnen de school is het beleid om zoveel mogelijk gebruik te maken van ieders kwaliteiten. Individuele ontwikkeling wordt gestimuleerd en zo mogelijk gefaciliteerd.

Leerkrachten kijken bij elkaar in de groep en ook bouwmeesters, zorgmeesters en directeur leggen groepsbezoeken af. Dit met als doel de lijn in het onderwijs te bewaken en in gesprekken vast te leggen aan welke punten gewerkt moet worden, zowel individueel als op schoolniveau. Verder is het uitgangspunt dat leerkrachten regelmatig van groep wisselen.

- **Ondersteuning en professionalisering**

Elke leerkracht moet kennis hebben van achtergronden, oorzaken en behandelingsmethoden van afwijkend gedrag, leerstoornissen en belemmeringen. Deze kennis wordt verkregen van de zorgmeesters door het bijhouden van vakliteratuur, eventueel bijscholing en de overdracht van kennis en ervaring van andere collega's. Daarnaast verwacht de school van elke leerkracht een professionele houding.

Door bovenstaand documentenonderzoek blijkt dat er geen duidelijke visie is ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen. Er wordt alleen antwoord gegeven op de vraag hoe de Burgemeester Wessels Boerschool in het algemeen om wil gaan met leerlingen.

4.1.4 Welke begeleidingsvormen zijn er op de Burgemeester Wessels Boerschool voor leerlingen met gedragsproblemen?

Om antwoord te krijgen op deze deelvraag is er documentenonderzoek gedaan. De begeleidingsvormen voor leerlingen met gedragsproblemen zijn omschreven in het zorgplan. De zorgstructuur van de school heeft als uitgangspunt de zorgstructuur van het samenwerkingsverband waar de school mee samenwerkt. Uitgangspunt is de integrale leerlingzorg. Hieronder wordt verstaan dat de zorg niet alleen betrekking heeft op de bekende risicoleerlingen, maar slaat op alle leerlingen.

Integrale leerlingzorg gaat over de zorg:

- op het niveau van de leerling;
- op het niveau van de groep;
- op het niveau van de school;
- op het niveau van het samenwerkingsverband.

Binnen dit beeld wordt een vijftal zorgniveaus onderscheiden:

-niveau 0	algemene zorg binnen de school;
-niveau 1	speciale zorg binnen de school na intern onderzoek;
-niveau 2	speciale zorg binnen de school met inschakeling van externe consultatie;
-niveau 3	speciale zorg binnen de school na extern onderzoek;
-niveau 4	speciale zorg in het speciaal onderwijs.

Niveau 0: algemene zorg binnen de school

Deze zorg wordt uitgevoerd door de groepsleerkracht en heeft betrekking op de zorg in de groep. Deze zorg heeft betrekking op alle leerlingen. Hiervoor is een goed signaleringssysteem aanwezig.

Niveau 1: speciale zorg binnen de school na intern onderzoek

Speciale zorg op niveau 1 is gebaseerd op individueel onderzoek en wordt uitgevoerd door de intern begeleider.

Niveau 2: speciale zorg binnen de school met inschakeling van externen

Op dit niveau wordt binnen de school aan de intern begeleider en/of leerkracht hulp geboden door een externe deskundige.

De externe deskundige kan zijn:

- orthopedagoog;
- ambulant begeleider;
- schoolarts;
- maatschappelijk werker;
- andere deskundigen.

Niveau 3: Speciale zorg binnen de school na extern onderzoek

Op dit niveau wordt binnen de school aan de intern begeleider en/of leerkracht hulp geboden door een extern deskundige die de leerling nader onderzoekt. Na overleg tussen leerkracht, intern begeleider en directeur wordt besloten om tot nader onderzoek over te gaan.

Dit onderzoek kan worden uitgevoerd door:

- orthopedagoog;
- psycholoog;
- schoolarts;
- maatschappelijk werker;
- andere deskundigen.

De ouders doen de aanmelding voor een onderzoek, in de vorm van een formulier dat verzonden wordt aan het Samenwerkingsverband naar de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL).

Niveau 4: zorg in het speciaal onderwijs

Een leerling kan alleen aangemeld worden bij de school voor speciaal onderwijs, nadat deze is gezien door de PCL. De PCL ontvangt van de Burgemeester Wessels Boerschool het onderwijskundig rapport van de leerling en gaat na of al het mogelijke is gedaan om de leerling te helpen.

4.1.5 Op welke manier wordt de leerlingbegeleiding afgestemd op verschillende typen gedragsproblemen?

De leerkrachten hebben in een vragenlijst aangegeven welke interventies bij verschillende typen gedragsproblemen in hun klas gebruikt worden. Onderstaande tabellen geven het resultaat weer van interventies die worden toegepast in de groepen. De leerkrachten konden meerdere interventies aanvinken. De vragenlijst is terug te vinden in bijlage 1.

Tabel 1. *Interventies van leerkrachten bij onbevredigende leerresultaten (leerkrachten N=13)*

Positieve verwachtingen uitspreken	12
Benadrukken goede dingen	12
Taken geven die motiveren	13
Sociale medeleerling geven die zich over de leerling ontfermt	5
Positieve gedachten bevorderen	7
Overige	1

Uit bovenstaande tabel blijkt dat twaalf leerkrachten positieve verwachtingen uitspreken, twaalf goede dingen benadrukken, dertien taken geven die motiveren, vijf een sociale medeleerling geven die zich over de leerling ontfermt, zeven positieve gedachten bevorderen en één past overige interventies toe.

Tabel 2. *Interventies leerkrachten bij leerlingen die vijandig gedrag vertonen (leerkrachten N= 13)*

Duidelijk grenzen aangeven	11
Keur goed gedrag af en niet de persoon	10
Gedrag bespreken	11
Goed gedrag belonen	10
Leerling verantwoordelijkheid geven door de leerkracht/leerling te helpen	4
Overige	2

Uit bovenstaande tabel blijkt dat elf leerkrachten duidelijk grenzen aangeven, tien het gedrag afkeuren en niet de persoon, elf goed gedrag belonen, tien de leerling verantwoordelijkheid geven door de leerkracht/leerling te helpen, twee passen overige interventies toe.

Tabel 3. *Interventies leerkrachten bij leerlingen met niet adequaat schoolgedrag (leerkrachten N=13)*

Structuur aanbieden	12
Opdracht in kleine stapjes	8
Vrije situaties voorbereiden	5
Uitleggen wat mis is gegaan	5
Beloon goed gedrag	10
Overige	1

Uit bovenstaande tabel blijkt dat twaalf leerkrachten structuur aanbieden, acht opdracht in kleine stapjes geven, vijf vrije situaties voorbereiden, vijf uitleggen wat mis is gegaan, tien goed gedrag belonen en één leerkracht overige interventies toepast.

Tabel 4. *Interventies leerkrachten van leerkrachten bij leerlingen die problemen hebben met de sociale omgang (leerkrachten N=13)*

Structureer omgeving in de ruimte	10
Visualiseer welke plek bij welke activiteit hoort	3
Vaste looproute in de klas	4
Vaste plek voor materialen	9
Vaste werkplek in de klas	7
Laat iets of iemand wat/wie vertrouwd is mee naar buiten nemen	2
Overige	2

Uit bovenstaande tabel blijkt dat tien leerkrachten de omgeving in de ruimte structureren, drie visualiseren welke plek bij welke activiteit hoort, vier een vaste looproute in de klas hebben, negen een vaste plek voor materialen hebben, zeven een vaste werkplek hebben in de klas, twee laten iets of iemand wat/wie vertrouwd is mee naar buiten nemen en twee passen overige interventies toe.

4.2 Wat zijn de ervaringen van het team van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

4.2.1 De ervaringen van de leerkrachten

In tabel 4.10 tot en met 4.13 worden de ervaringen van leerkrachten met betrekking tot kinderen met gedragsproblemen weergegeven. De vragenlijst voor deze deelvraag is te vinden in bijlage 1.

Tabel 5. *Ervaringen samenwerking met intern begeleiders (leerkrachten N=13)*

	Geen goede ervaring	Matige ervaring	Goede ervaring
Gesprekken met intern begeleiders	0%	0%	100%
Verduidelijken hulpvraag	0%	0%	100%
Adviezen begeleiding	0%	0%	100%
Centraal stellen talenten	0%	8%	92%
Evalueren adviezen	0%	0%	100%

Een deel van de leerkrachten heeft een goede ervaring in de samenwerking met intern begeleiders ten aanzien van gesprekken voeren (100%), verduidelijken hulpvraag (100%), adviezen begeleiding (100%), centraal stellen talenten (92%) en evalueren adviezen (100%). Een deel van de leerkrachten (8%) heeft matige ervaring met centraal stellen van talenten. Er zijn geen punten waar de leerkrachten geen goede ervaring mee hebben. Bij sommige vragen hebben 1 of meerdere personen geen antwoord gegeven.

Tabel 6. *Ervaringen samenwerking met extern begeleiders (leerkrachten N=13)*

	Geen goede ervaring	Matige ervaring	Goede ervaring
Gesprekken met extern begeleiders	0%	0%	100%
Verduidelijken hulpvraag	0%	12%	88%
Adviezen begeleiding	0%	0%	100%
Centraal stellen talenten	0%	0%	100%
Evalueren adviezen	0%	0%	100%

Een deel van de leerkrachten heeft een goede ervaring met de externe begeleiders ten aanzien van gesprekken voeren (100%), verduidelijken hulpvraag (88%), adviezen begeleiding (100%), centraal stellen talenten (100%) en evalueren adviezen (100%). Een deel (12%) heeft matige ervaring met verduidelijken hulpvraag. Er zijn geen punten waar de leerkrachten geen goede ervaring mee hebben. Bij sommige vragen hebben 1 of meerdere personen geen antwoord gegeven.

Tabel 7. *Ervaringen samenwerking met ouders (leerkrachten N=13)*

	Geen goede ervaring	Matige ervaring	Goede ervaring
Gesprekken met ouders	0%	0%	100%
Verduidelijken hulpvraag	0%	15%	85%
Adviezen begeleiding	0%	0%	100%
Centraal stellen talenten	0%	15%	85%
Evalueren adviezen	0%	0%	100%

Een deel van de leerkrachten heeft een goede ervaring met de ouders ten aanzien van gesprekken voeren (100%), verduidelijken hulpvraag (85%), adviezen begeleiding (100%), centraal stellen talenten (85%) en evalueren adviezen (100%). Een deel van de leerkrachten (15%) heeft matige ervaring met het verduidelijken van de hulpvraag en 15% heeft matige ervaring met centraal stellen van talenten. Er zijn geen punten waar de leerkrachten geen goede ervaring mee hebben. Bij sommige vragen hebben 1 of meerdere personen geen antwoord gegeven.

4.2.2 De ervaringen van de intern begeleiders

Aan de hand van een interview en een vragenlijst is deze deelvraag beantwoord. De vragen voor het interview zijn opgenomen in bijlage 3, de vragenlijst bevindt zich in bijlage 4.

4.2.2.1 Interview met de intern begeleider

De ervaring op groepsniveau

De intern begeleider ziet de leerlingen twee keer in de week en er wordt dan een programma met ze gedaan. De intern begeleider bemerkt dat de leerlingen tijdens haar begeleiding de handvaten krijgen om beter met hun problematiek om te gaan, maar als de leerling terugkomt in de klas, vervalt de leerling vaak weer in het oude gedrag. De vraag rijst dan ook in hoeverre de begeleiding werkt.

De intern begeleider geeft aan dat ze tijdens de periode op de basisschool weinig verandering van gedrag ziet bij de leerling. "De leerling vindt het lastig om naar zichzelf te kijken, te reflecteren wat er is gebeurd. De leerling blijft naar de ander wijzen. Misschien hoort dit ook wel bij de problematiek", volgens de intern begeleider.

Er wordt gecommuniceerd met de leerkracht over de leerling. Als er problemen zijn, krijgt de intern begeleider dit te horen via de leerkracht. De intern begeleider bespreekt dit vervolgens met de leerling. Echter deze ervaart de situatie anders. De intern begeleider zegt: "De leerling heeft geen realiteitsbeeld van wat er is gebeurd. De leerling kijkt vanuit zichzelf en niet vanuit de groep". De intern begeleider werkt naast de mondelinge begeleiding ook met een schriftelijke methode, namelijk: "Handleiding voor jezelf".

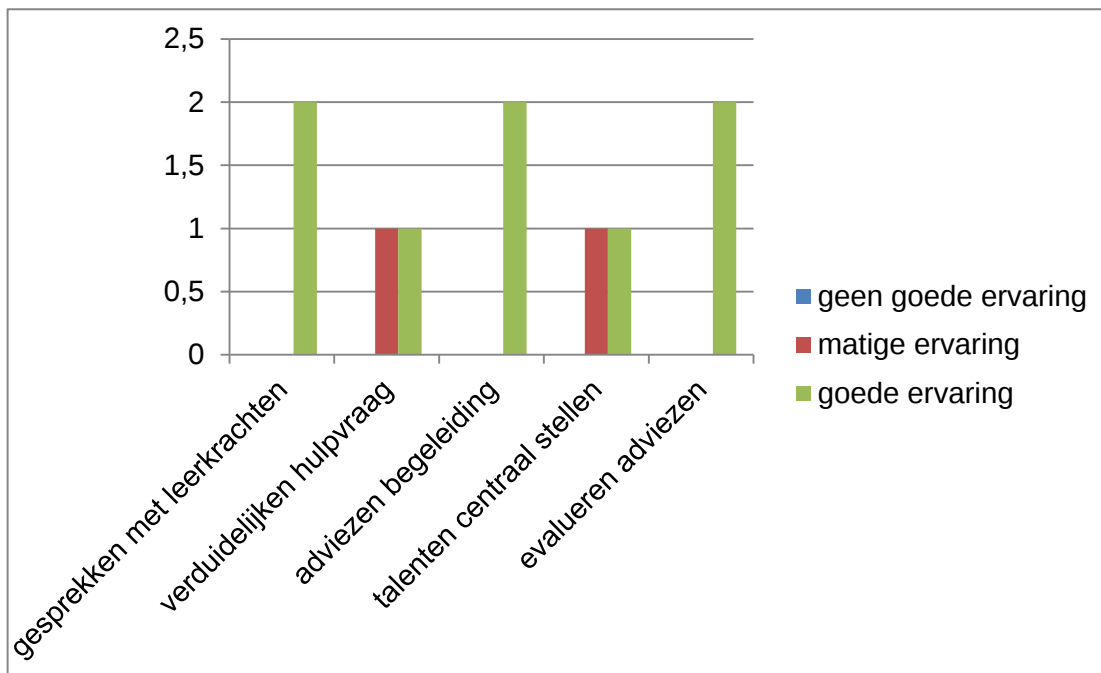
Op de vraag of de intern begeleider ondersteuningsbehoeften heeft voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen, geeft de intern begeleider als antwoord dat ze zich afvraagt of ze deze leerling kan helpen, omdat de ondersteuningsbehoefte van de leerling blijft. De intern begeleider zou wel willen, maar de problematiek is er en het is moeilijk om dit te veranderen. Daarom wordt de ambulante begeleider ingeschakeld. Er wordt al veel gedaan om uitpattingen te voorkomen, maar de intern begeleider geeft aan dat aangedragen interventies niet voldoende blijken te zijn. Ze heeft het gevoel steeds opnieuw het wiel uit te moeten vinden.

De ervaring op schoolniveau

Allereerst zijn er groepsbesprekingen waarin de zorg met betrekking tot de leerlingen wordt besproken. De leerkrachten worden verder begeleid door de intern begeleider door de zorgleerling twee keer uit de klas te halen voor een begeleidend gesprek. Verder krijgt de leerkracht handvaten van de intern begeleider ten aanzien van het omgaan met leerlingen met gedragsproblemen. De intern begeleider merkt veel verschil bij de leerkrachten. De leerkrachten die zelf gestructureerd zijn, gaan makkelijker met problemen om dan ongestructureerde leerkrachten. De ene leerkracht is ook consequenter dan de andere leerkracht. Verder zijn er leerkrachten die vinden dat bepaalde leerlingen niet op de basisschool thuis horen. De intern begeleider denkt dat dit komt, omdat de leerkracht een spiegel wordt voorgehouden. De ene leerkracht ziet een probleem, terwijl de andere leerkracht het probleem als een uitdaging ziet. Met name dit laatste komt voor op de Burgemeester Wessels Boerschool. Leerkrachten die moeite hebben met leerlingen met gedragsproblemen worden gecoacht door de intern begeleider. Echter blijft het wel belangrijk dat de leerkracht de tips oppikt en uitvoert. De intern begeleider geeft aan dat ze geen ondersteuningsbehoefte heeft in het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen of het begeleiden van leerkrachten die deze leerlingen in de groep hebben. Zij geeft aan dat de extern begeleiders (ambulante begeleiders, orthopedagogen, psycholoog, schoolarts, maatschappelijk werker en andere deskundigen) van de school hierin voorzien. Er zijn volgens de intern begeleider goede ervaringen met de externe begeleiding. De extern begeleiders observeren in de groep en komen met duidelijke adviezen naar de school en de

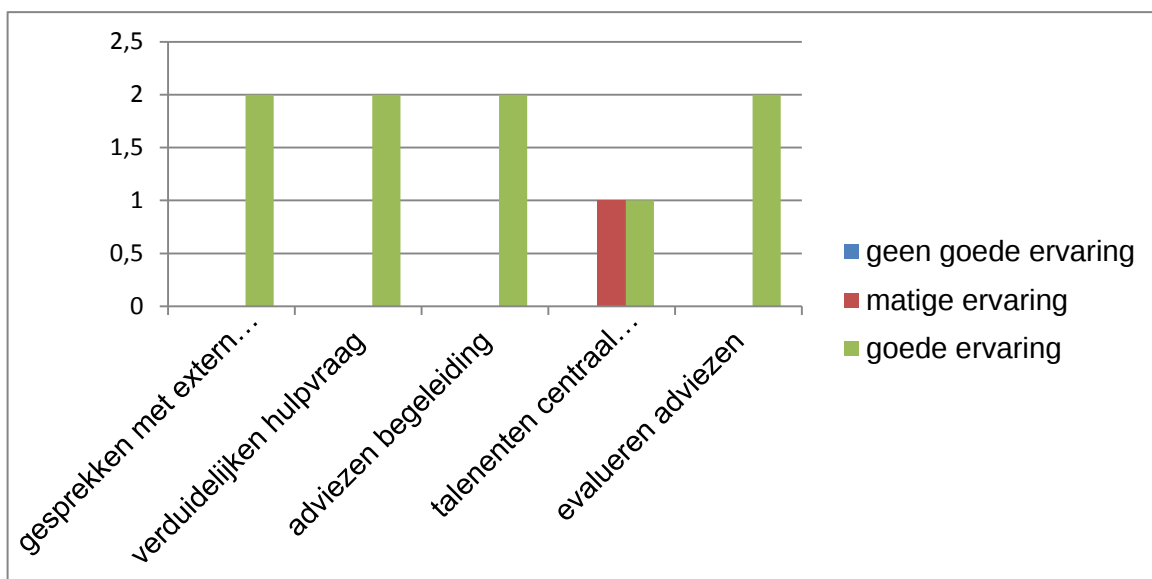
ouders. Ook bemerkt de intern begeleider dat de leerkrachten positief zijn over de extern begeleiders.

4.2.2.2 Resultaten van de vragenlijsten:

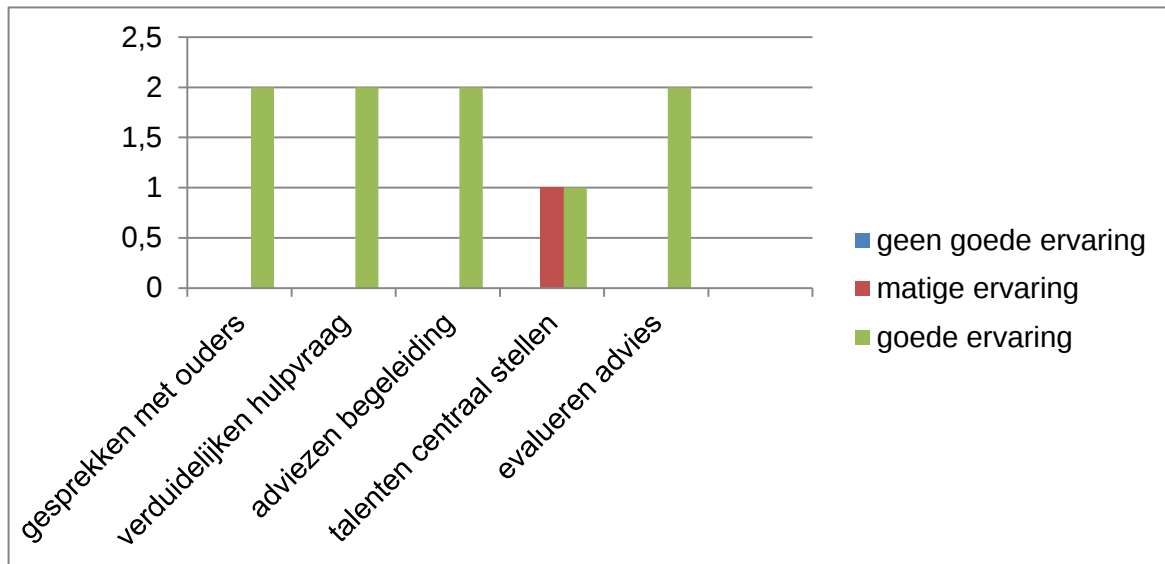
Figuur 6. Ervaringen samenwerking met leerkrachten met betrekking tot het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen (intern begeleiders N=2).

Uit bovenstaand figuur blijkt dat beide intern begeleiders goede ervaringen hebben met het voeren van gesprekken met de leerkrachten, het geven van adviezen voor de begeleiding en het evalueren van adviezen. Een matige ervaring heeft één van de intern begeleiders met het verduidelijken van de hulpvraag en het centraal stellen van talenten. Er zijn geen punten waar de intern begeleiders geen goede ervaring mee hebben.

Figuur 7. Ervaringen samenwerking met extern begeleiders met betrekking tot het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen (intern begeleiders=2).

Uit bovenstaand figuur blijkt dat beide interne begeleiders in gesprekken met extern begeleiders, verduidelijken van de hulpvraag, adviezen begeleiding en het evalueren van adviezen goede ervaring hebben. Eén van de intern begeleiders geeft aan matige ervaring te hebben met het centraal stellen van talenten. Er zijn geen punten waar geen goede ervaring mee is.

Figuur 8. Ervaringen met samenwerking met ouders met betrekking tot het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen (intern begeleiders N=2).

Uit bovenstaand figuur blijkt dat de intern begeleiders een goede ervaring hebben in gesprekken met ouders, het verduidelijken van de hulpvraag, adviezen begeleiding en het evalueren van adviezen. Eén van de intern begeleiders heeft aangegeven dat ze een matige ervaring heeft met centraal stellen van talenten. Er zijn geen punten waar geen goede ervaring mee is.

4.2.3 De ervaringen van de directie

Om antwoord te krijgen op deze deelvraag is er een interview met de directeur gehouden. De vragen voor dit interview zijn te vinden in bijlage 6.

4.2.3.1 De ervaring op bovenschoolsniveau

Op bovenschoolsniveau worden de formats voor het schoolplan en zorgplan aangeleverd aan de directie. De directie vult het format in voor de eigen school. Deze worden regelmatig geëvalueerd, vooral door de intern begeleiders binnen het overleg van de intern begeleiders. Bovenschools zijn er ook twee orthopedagogen in dienst waar scholen gebruik van kunnen maken. De directie heeft goede ervaringen met beide orthopedagogen. Ze specialiseren zich beiden op verschillende onderdelen en er is regelmatig overleg. Ook gaan onderzoeken hierdoor sneller en zijn ze goedkoper.

Op zorgniveau is er een bepaald verwijzingspercentage afgesproken waar scholen zich proberen aan te houden. De samenwerkingsverbanden krijgen financiering die gebaseerd is op een afgesproken verwijzingspercentage. Wanneer scholen hieronder blijven, krijgen de scholen geld van het samenwerkingsverband, anders moeten ze bijbetalen. Gemiddeld zit de Burgemeester Wessels Boersschool onder het verwijzingspercentage.

4.2.3.2 De ervaring op schoolniveau

De doelen voor de leerlingzorg van leerlingen met gedragsproblemen zijn omschreven in het schoolplan. Ze worden in de teamvergadering geëvalueerd en bijgesteld. Deze doelen worden in borgingsdocumenten beschreven, zoals het schoolplan en het zorgplan.

De structuur voor de leerlingzorg is beschreven in het zorgplan. Het zorgplan en de zorgstructuur zijn theorie, maar de praktijk is soms weerbarstiger en onder andere afhankelijk van de kwaliteit van de leerkrachten en de intern begeleiders. Op de vraag of dit voldoende positief is, is geen eenduidig antwoord te geven volgens de directie. Soms wel, soms niet. Dit is afhankelijk van de zwaarte van de problematiek, de flexibiliteit en de draagkracht van de leerkracht. Ook de zwaarte en de grootte van de groep speelt een rol. De directie ondersteunt het team bij de invoering van nieuwe werkwijzen door middel van het beleggen van scholing, klassenbezoeken en persoonlijke gesprekken met de leerkrachten in de functioneringsgesprekken. De directie geeft aan dat de leerkrachten tevreden zijn over de gesprekscyclus en de klassenbezoeken, ook al vinden ze het soms wel veel. Met betrekking tot de zorg zijn de groepsbesprekingen belangrijker.

4.2.3.3 De ervaring op klasniveau

Volgens de directie is het onderwijs veranderd. Er wordt meer gedifferentieerd en “lichte” problematiek kan binnen de groep relatief eenvoudig aangepakt worden. Wanneer het gaat om ingewikkelder problematiek, zoals gedragsproblemen, wordt regelmatig een time-out plek gezocht. De praktische ervaring van de directie heeft vooral betrekking op problemen waar de leerkrachten niet verder mee komen, hierbij hoort ook klassenbezoek, overleg met de intern begeleider en gesprekken met ouders en leerkrachten. Knelpunten bij de leerlingbegeleiding voor leerling met gedragsproblemen zijn volgens de directie dat leerkrachten nog vaak denken vanuit het probleem in plaats van uit te gaan van positieve punten van het kind. Voor een aantal leerkrachten is het niet zo gemakkelijk om de leerstof los te laten. Men is in de eerste plaats als leerkracht gericht op het overdragen van kennis. De neiging bestaat om de focus te richten op wat cognitief niet lukt. Vooral de aanpak van kinderen met een autistisch spectrum stoornis vraagt een andere insteek, volgend de directie. De school heeft wel een handelingsplan waar belemmerende factoren en stimulerende factoren van het kind op vermeld staan, maar dit blijft een lastig punt voor de leerkrachten. Een ander punt dat werd aangedragen is de soms moeizame communicatie met ouders. Ouders en leerkrachten hebben in dit geval dan een verschillend beeld van het kind waardoor communicatie wordt bemoeilijkt. Een ander aspect hierbij is dat er vaak te lang gewacht wordt om met ouders over de problematiek van de leerling te communiceren. Hierdoor is dan de kans op frustratie (van beide kanten) groter. Het is belangrijk om ouders in de problematiek mee te laten groeien. Een ander knelpunt is dat er wel wordt gesignaleerd en geanalyseerd, maar in de praktijk komt het door verschillende redenen voor dat het proces vertraagt. Hierdoor zitten er in de hogere groepen kinderen waarbij met betrekking tot de begeleiding vragen gesteld kunnen worden.

4.3 Wat is de ondersteuningsbehoefte van het team met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

4.3.1 De ondersteuningsbehoefte van de leerkrachten

Op deze vraag zijn de volgende antwoorden gegeven in de vragenlijst die naar de leerkrachten is gestuurd (zie bijlage 1).

- samenwerking intern begeleider: geen ondersteuningsbehoefte;
- samenwerking extern begeleider: praktische tips voor het begeleiden van de leerling;
- samenwerking ouders: scholing voor het vragen stellen aan ouders.

4.3.2 De ondersteuningsbehoefte intern begeleiders

Voor deze deelvraag hebben beide intern begeleiders een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst is in bijlage 4 te vinden. De antwoorden op deze vragen zijn als volgt:

- samenwerking met de leerkrachten: geen ondersteuningsbehoefte;
- samenwerking met de extern begeleider: geen ondersteuningsbehoefte;
- samenwerking met de ouders: geen ondersteuningsbehoefte.

4.4.3 De ondersteuningsbehoefte van de directie

Voor deze deelvraag hebben de intern begeleiders een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst is in bijlage 6 te vinden.

De directie geeft aan dat de gewenste situatie voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen een onderwijsassistent in de klas zou zijn. De leerkracht kan dan tijdens de lessen de leerlingen met gedragsproblemen helpen, terwijl de onderwijsassistent op dat moment de klas begeleidt. De directie zou hier graag vanuit het bovenschoolsmanagement ondersteuning voor krijgen in de vorm van formatie .

Verder zou de directie graag willen dat het bovenschoolsmanagement ervoor waakt dat kennis ten aanzien van leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen niet verloren gaat wegens de ontwikkelingen die de regering heeft bedacht.

4.5 Wat zijn de ervaringen van de ouders van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

In onderstaande tabellen zijn de ervaringen weergegeven van ouders van leerlingen met gedragsproblemen met betrekking tot de leerbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen. De ouders hebben hiervoor een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst is te vinden in bijlage 5.

Tabel 8. *Ervaringen samenwerking met leerkrachten (ouders N=32)*

	Geen goede ervaring	Matige ervaring	Goede ervaring
Gesprekken met leerkrachten	6%	17%	77%
Verduidelijken hulpvraag	0%	18%	82%
Adviezen begeleiding	0%	12%	88%
Centraal stellen talenten	0%	31%	69%
Evalueren adviezen	8%	19%	73%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat een deel van de ouders een goede ervaring heeft met gesprekken met leerkrachten (77%), verduidelijken hulpvraag (82%), adviezen begeleiding (88%), centraal stellen talenten (69%) en evalueren van adviezen (73%). Een deel van de ouders heeft matige ervaring met gesprekken met leerkrachten (17%), verduidelijken hulpvraag (18%), adviezen begeleiden (12%), centraal stellen talenten (31%) en evalueren adviezen (19%). Geen goede ervaring hebben de ouders met het evalueren van adviezen (8%).

Tabel 9. *Ervaringen samenwerking met de intern begeleiders (ouders N=32)*

	Geen goede ervaring	Matige ervaring	Goede ervaring
Gesprekken met intern begeleiders	24%	12%	64%
Verduidelijken hulpvraag	17%	13%	70%
Adviezen begeleiding	16%	17%	67%
Centraal stellen talenten	14%	19%	67%
Evalueren adviezen	19%	14%	67%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat een deel van de ouders een goede ervaring heeft met gesprekken met leerkrachten (64%), verduidelijken hulpvraag (70%), adviezen begeleiding (67%), centraal stellen talenten (67%) en evalueren van adviezen (67%). Een deel van de ouders heeft matige ervaring met gesprekken met intern begeleiders (12%), verduidelijken hulpvraag (13%), adviezen begeleiding (17%), centraal stellen talenten (19%) en evalueren

adviezen (14%). Ook heeft een deel van de ouders geen goede ervaring met het gesprekken met intern begeleiders (24%), verduidelijken van de hulpvraag (17%), adviezen begeleiding (17%), centraal stellen talenten (14%) en evalueren adviezen (19%).

Tabel 10. *Ervaringen samenwerking met de extern begeleiders (ouders N=32)*

	Geen goede ervaring	Matige ervaring	Goede ervaring
Gesprekken met extern begeleiders	9%	24%	67%
Verduidelijken hulpvraag	10%	19%	71%
Adviezen begeleiding	5%	14%	81%
Centraal stellen talenten	5%	20%	75%
Evalueren adviezen	5%	14%	81%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat een deel van de ouders goede ervaring heeft met gesprekken met extern begeleiders (67%), verduidelijken hulpvraag (71%), adviezen begeleiding (81%), centraal stellen talenten (75%) en evalueren van adviezen (81%). Een deel van de ouders heeft matige ervaring met gesprekken (24%), verduidelijken van de hulpvraag (19%), adviezen begeleiding (14%), centraal stellen talenten (20%) en evalueren adviezen (14%). Ook zijn er ouders die geen goede ervaring hebben met gesprekken (10%), verduidelijken van de hulpvraag (10%), adviezen begeleiding (5%), centraal stellen van de talenten (5%) en evalueren adviezen (5%).

4.6 Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de ouders van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

In onderstaande tabel wordt beschreven wat de ondersteuningsbehoeften zijn van de ouders van de leerlingen met gedragsproblemen met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen. Ouders hebben dit aangegeven in een vragenlijst welke te vinden is in bijlage 5.

Tabel 11: *Ondersteuningsbehoeften van de ouders*

	Leerkrachten	Intern begeleiders	Extern Begeleiders
Gesprekken	Regelmatig contact, goede hulp en begrip voor het kind, meer communiceren naar ouders, een docent die niet in de verdediging schiet of alleen maar met tegenwerpingen komt, met de ouder probeert het kind te begrijpen en een oplossing te zoeken.	Terugkoppeling en vervolg aangeven.	Meer samenwerken.
Verduidelijken hulpvraag	Verbeterpunten voor het kind aangeven.		
Geven van adviezen	Helder communiceren en nakomen van afspraken.	Meer signalerende rol, meer advies geven, meer inspelen op	Een vervolg op het advies.

		wat nodig is voor het kind.	
Centraal stellen talenten	Naar het kind als individu kijken en niet alleen naar de rol als groepsgenoot, minder grote klassen zodat er meer individuele informatie /tijd/ begeleiding kan worden gegeven.	Minder uitgaan van 'hokjes'.	Positievare instelling hebben.
Evalueren adviezen	Uitslag van een test doorgeven, nagesprekken voeren	Een gesprek afspreken op initiatief van de intern begeleider.	Een vervolg afspreken.

5. Conclusie, discussie en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk van het praktijkgericht onderzoek worden, met behulp van de resultaten uit hoofdstuk vier, conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. De bevindingen uit de literatuur worden gekoppeld aan de bevindingen uit de praktijk. Achtereenvolgend worden de resultaten van de onderzoeksvragen weergegeven (5.1). Paragraaf 5.2 beschrijft de eindconclusie. In paragraaf 5.3 (de discussie) zullen factoren worden benoemd die van invloed kunnen zijn op het onderzoek. Naar aanleiding van de resultaten en conclusies worden aanbevelingen gedaan (5.4). In paragraaf 5.5 zal de kennisdeling worden toegelicht.

5.1 Conclusie

Iedere paragraaf zal antwoord geven op de onderzoeksvragen en de eindconclusie zal antwoord geven op de centrale vraagstelling.

5.1.1 Hoe gaat de Burgemeester Wessels Boerschool in Dalen om met leerlingen met gedragsproblemen?

Brophy (zoals geciteerd in Van der Wolf & Van Beukering, 2011) stelt in zijn boek *Teaching Problem Students* dat er vier categorieën van leerlingen met gedragsproblemen zijn: onbevredigende leerresultaten, leerlingen die vijandig gedrag vertonen, leerlingen met niet adequaat schoolgedrag en leerlingen die problemen hebben in de sociale omgang.

Uit figuur 4.1 tot en met 4.4 blijkt dat al deze typen gedragsproblemen voorkomen op de Burgemeester Wessels Boerschool en in welke mate ze voorkomen op school.

Jeninga (2010) en Van der Wolf en Van Beukering (2011) geven aan dat leerlingzorg een verantwoordelijkheid is voor het hele team en zij vinden het belangrijk dat het team een visie heeft ten aanzien van het omgaan met verschillen.

Uit documentenonderzoek: het schoolplan, zorgplan en schoolgids blijkt dat de Burgemeester Wessel Boerschool geen specifieke visie heeft over het omgaan van leerlingen met gedragsproblemen. Wel wordt omschreven hoe de school om wil gaan met leerlingen in het algemeen.

Volgens De Goei en Kleijnen (2010) werken schoolbrede, meergelaagde modellen het doeltreffendst voor effectieve begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen.

Uit documentonderzoek: het zorgplan, en een interview met de intern begeleider blijkt dat de Burgemeester Wessels Boerschool een integrale leerlingzorg heeft. Dit houdt in dat ze zorg hebben op het niveau van de leerling, de groep, de school en het samenwerkingsverband.

Pameijer, Van Beukering, De Lange, Schulp en Van de Veire (2008) pretenderen dat handelingsgericht werken een stevige basis legt voor preventieve basiszorg. De planmatige en cyclische werkwijze bij handelingsgericht werken heeft tot doel de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding voor alle leerlingen te verbeteren (Pameijer, Van Beukering & De Lange 2009).

Op de Burgemeester Wessels Boerschool is men gestart met het invoeren van Handelingsgericht werken. Ook werkt de school met verschillende niveaus van zorg: zorg in de klas, zorg in samenwerking met de intern begeleiders en met extern begeleiders.

Van der Wolf en Van Beukering (2011) zeggen over de afstemming van leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen dat er gewerkt kan worden met interventies. De interventies dienen zoveel mogelijk te zijn afgestemd op de onderwijsbehoefte van de leerling, de aard van het probleem, te zijn gericht op gedragsverandering en ze moeten *evidence based* zijn (De Goei & Kleijnen, 2010; Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

Er wordt door de leerkrachten op de Burgemeester Wessels Boerschool met wetenschappelijk onderbouwde interventies gewerkt bij de verschillende soorten gedragstypen.

5.1.2 Wat zijn de ervaringen van het team en de ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

Van der Wolf en Van Beukering (2011) en Jeninga (2010) vinden de leerlingenzorg de verantwoordelijkheid van het hele team.

Uit de tabellen 4.5 tot en met 4.10 en de figuren 4.5 tot en met 4.7 beschreven in hoofdstuk vier blijkt dat de meerderheid van het team een goede ervaring heeft in de onderlinge samenwerking ten aanzien van de aangegeven punten in deze tabellen en figuren. Een deel van het team (50% of minder) heeft een matige ervaring. Er zijn geen teamleden die geen goede ervaring hebben in de onderlinge samenwerking. De directie geeft aan dat voor leerlingen met gedragsproblematiek gesprekken en klassenbezoeken worden afgelegd. Er wordt gekeken naar de beschermende en belemmerende factoren van de leerling. Met name het eerste punt vinden leerkrachten nog lastig. Verder is de communicatie met ouders niet altijd optimaal volgens de directie.

Pameijer, Van Beukering, Schulpen en Van de Veire (2008) vinden het belangrijk om constructief samen te werken met ouders, omdat ouders ervaringsdeskundigen zijn.

De meerderheid van de ouders heeft wel een goede ervaring met de samenwerking met leerkrachten, intern begeleiders en extern begeleiders. Een deel van de ouders (12-31%) heeft een matige ervaring en 5-10% van de ouders heeft geen goede ervaring in de onderlinge samenwerking op het gebied van voeren van gesprekken, verduidelijken hulpvraag, geven van adviezen, centraal stellen van talenten en evalueren van adviezen. Uit het onderzoek blijkt dat het verduidelijken van de hulpvraag en het centraal stellen van talenten gemeenschappelijke componenten zijn waar zowel het team als de ouders een matige ervaring mee hebben.

5.1.3 Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van het team en de ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool met betrekking tot leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen?

School en ouders informeren elkaar over de problemen en de situaties waarin deze voorkomen. Scholen, instellingen en professionals werken in dat geval zodanig met elkaar samen, dat er een volledige en passende regeling is voor leerlingen en hun opvoeders die bijzondere ondersteuning nodig hebben (CED-Groep, n.d.).

Uit het onderzoek blijkt dat de leerkrachten op de Burgemeester Wessels Boerschool behoefte hebben aan praktische tips van de extern begeleiders voor het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen. Ook zouden zij graag geschoold worden in het vragen stellen aan ouders. De Intern begeleiders geven aan geen ondersteuningsbehoefte te hebben met betrekking tot het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen. De directie verklaart dat de gewenste situatie voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen een onderwijsassistent in de klas zou zijn. Verder zou de directie graag willen dat het bovenschoolsmanagement ervoor waakt dat kennis niet verloren gaat wegens de ontwikkelingen die de regering heeft bedacht.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat leerkrachten het aan kennis ontbreekt voor het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen en de vaardigheid missen om gerichte vragen te stellen aan de ouders. Dat de intern begeleiders over voldoende kennis en bekwaamheden beschikken ten aanzien van het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen. Dat de directie graag extra ondersteuning in de klas zou willen hebben voor leerlingen met gedragsproblemen en er voor wil waken dat kennis niet verloren gaat met de nieuwe ontwikkelingen van de regering.

De ouders van de Burgemeester Wessels Boerschool hebben behoefte aan een heldere communicatie door regelmatig contact te hebben met elkaar. Hierin wordt dan samen met de leerkracht gekeken naar een oplossing voor het kind. De wensen van ouders zijn om in de gesprekken de verbeterpunten voor het individuele kind aan te geven. Ouders vinden het van belang dat dit vanuit een signalerende rol gebeurt en dat de kinderen niet teveel in hokjes worden geplaatst. Hierbij is een positieve instelling belangrijk. Verder vinden de ouders het waardevol dat er een terugkoppeling komt in de vorm van een vervolgadvis en

dat de afspraken worden nagekomen.

5.2 Eindconclusie

Op welke manier kan de leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool effectief vorm worden gegeven?

Uit de literatuur blijkt dat een duidelijke visie van de school voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen belangrijk is (Jeninga, 2010); het van belang is dat er een schoolbrede, meergelaagde aanpak is (De Goei & Kleijnen, 2010); het team wetenschappelijk onderbouwde interventies toepast (De Goei & Kleijnen, 2010; Van der Wolf en Beukeringen, 2011) en dat de school constructief samenwerkt met de ouders (Pameijer, Van Beukering, Schulpen & Van de Veire, 2008). Voor de Burgemeester Wessels Boerschool geldt dat er geen duidelijke visie is voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen. Dat de schoolbrede, meergelaagde aanpak in ontwikkeling is en het team wetenschappelijk onderbouwde interventies gebruikt. Dat de ervaringen ten aanzien van onderlinge samenwerking van het team en ouders goed is, maar dat het verduidelijken van de hulpvraag en het centraal stellen van talenten aandacht behoeft.

5.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de resultaten en conclusies van het praktijkgericht onderzoek volgen hier een aantal aanbevelingen voor de Burgemeester Wessels Boerschool:

1. Een schoolbrede visie gaan ontwikkelen, zodat vanuit deze visie een eenduidig beleid voor effectieve leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen vormgegeven kan worden.
2. Scholing voor leerkrachten om vragen te leren stellen over de hulpvraag van de leerling en scholing voor praktische tips bij het begeleiden van leerlingen met gedragsproblemen.
3. Teamscholing met betrekking tot het verduidelijken van een hulpvraag van de leerling en centraal stellen talenten.
4. Onderzoeken of het financieel mogelijk is om een onderwijsassistent aan te stellen.
5. Een ouderavond beleggen met als onderwerp: hoe verduidelijk je een hulpvraag of hoe stel ik talenten van mijn kind centraal.

5.4 Discussie

Het onderzoek heeft de onderzoeker beperkt, omdat er ondanks herhaalde oproepen, te weinig respons is gekomen. De leerkrachten hebben dit jaar al veel vragenlijsten moeten invullen waardoor de motivatie waarschijnlijk minder was. Het was ook niet het juiste tijdstip om een onderzoek te doen, omdat het onderzoek aan het eind van het schooljaar is gedaan. Na de herfstvakantie zou een beter tijdstip zijn. De leerkrachten zijn dan bekend met de groep en hebben het minder druk dan aan het eind van het schooljaar. Ook hebben de respondenten niet alle vragen uit de vragenlijst beantwoord. Uit de antwoorden op de vragenlijsten is gebleken dat enkele vragen niet goed zijn begrepen door de respondenten. Op de vraag welke ondersteuningsbehoefte het team heeft, kwam geen concreet antwoord. Dit betekent dat de uitkomst geen goed beeld geeft. De vraag hierbij is dan ook of het onderzoek betrouwbaar is. De conclusies zijn in dit geval minder sterk.

In dit onderzoek zijn de kinderen niet bevraagd, omdat het onderzoek dan te breed zou worden. Dit is in overleg gebeurt met de onderzoeksdocent. Om een schoolbreed beeld te krijgen zouden de kinderen in een ander onderzoek als respondenten mee kunnen doen. Verder zou onderzocht kunnen worden hoe de extern begeleiders de samenwerking met ouders en het team ervaren om het beeld helemaal compleet te maken.

5.5 Kennisdeling

De conclusie en aanbevelingen van dit onderzoek zijn nog niet gedeeld met het team, omdat het onderzoek nog niet is afgerond en de school zomervakantie heeft. Na de zomervakantie zal dit worden gepresenteerd in een teamvergadering.

6 Literatuurlijst

Dunlap, G., & Childs, K.E. (1996). Intervention Research in Emotional and Behavioral Disorders: An Analysis of Studies from 1980-1993. *Behavioral Disorders*, 21, 125-136.

Brophy, J. (1996). *Teaching Problem Students*. New York: The Guilford Press.

Caitlin, C., Edwards & Da Fonte, A. (2012). The 5 point plan. *Teaching Exceptional Children*, 44(3), 6-13.

CED groep (n.d.), 1-zorgroute. Geraadpleegd op 27 april 2013 via <http://www.1zorgroute/1-zorgroute/algemene-informatie.aspx>

Doreleijers, T., Boer, F., Huisman, J., Vermeiren, R., & Haan, E. de (Red.) (2009). *Leerboek psychiatrie. Kinderen en adolescenten*. Utrecht: de Tijdstroom.

DSM-IV-TR Diagnostic and statistical manual of mental disorders (2000). American Psychiatric Association, Washington DC: APA.

Furman, F., (2009). *Kids skills*. Barneveld: Uitgeverij Nelissen.

Goei, S.L. de , & Kleijnen, R. (2010). *Omgang met zorgleerlingen met gedragsproblemen*. Literatuurstudie voor de Onderwijsraad. Lectoraat Onderwijszorg en Samenwerking binnen de keten van Hogeschool Windesheim.

Goei, S.L. de, Nelen, M., Oudheusden, M. van, Bruine, E. de, Piscaer, D. Roozeboom, C., Schoorel, B., & Blok, R. (2010). *Omgang met zorgleerlingen met gedragsproblemen: School-Wide Positive Behaviour Support*. *Reaal*, 1, 1-12.

Goudena, P.P (1994). Ontwikkelingsopgaven en opvoedingsopgaven. In J. Rispen et al. (Eds.), *Preventie van psychosociale problemen* (pp 43-55). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Hattie, J. (2003). *Teachers Make a Difference. Wat is the research evidence?* Australian Council for Educational Research. University of Auckland.

Hieneman, M. Dunlap, G., & Kincaid, D. (2005). Positive Support Strategies for Students with Behavioral Disorders in general educational settings. *Psychology in the schools*, 42(3), 770-794.

Hawkins, E., Kingsdorf, S., Charnock, J., Szabo, M., Middleton, E., Philips, J., & Gautreaux, G. (2011). Using behaviour contracts to decrease antisocial behaviour in four boys with autistic spectrum disorder at home and at school. *British Journal of Special Education*, 38(4) 201-208.

Jeniga, J. (2010). *Professioneel omgaan met gedragsproblemen*. Baarn: HBuitgevers.

Lieshout, T. van (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Marzano, R.J. (2003). *What works in school*. Alexandria, VA: ASCD.

Meijer, C.J.W., Soriano, V., Watkins, A. (eds) (2003) *Special Needs Education in Europe; Thematic Publication*. Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education.

Onderwijsraad. (2010) . *De school en leerlingen met gedragsproblemen*. Den Haag: Onderwijsraad.

Pameijer, N., Beukering, T. van, Schulpen, Y., & Veire, H. van de (2008). *Handelingsgericht werken op school. Samen met collega's, leerlingen en ouders aan de slag*. Leuven/Den Haag: Acco.

Pameijer, N., Beukering, T. van, Lange, S. de (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*. Leuven: Acco.

Ploeg, J.D. van der (2007). *Gedragsproblemen. Ontwikkelingen en risico's*. Rotterdam: Lemiscaat.

Torrance, K (2010). Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs. In *Remediaal*, 10(6), 26-30.

Wolf, K. van der., & Beukering van (2011). *Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leerkrachten*. Leuven/Den Haag: Acco.

Bijlage 1: Vragenlijst Leerlingbegeleiding voor Leerkrachten

Naam: Elsbeth Lassche
Telefoonnummer: 0524-524831

Beste leerkrachten,

Voor het kunnen uitvoeren van het onderzoek voor de Master Sen wordt uw medewerking gevraagd voor het invullen van deze vragenlijst.

Het doel van het onderzoek is het vorm geven aan effectieve leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Het doel van deze vragenlijst is om de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten ten aanzien van het omgaan met leerling met gedragsproblemen in kaart te brengen. De antwoorden van de vragenlijst worden meegenomen in het onderzoek. Met de verkregen gegevens kan ik een analyse maken welke leidt tot een aanbeveling aan het team. Uw mening heeft invloed op de aanbeveling en zal een belangrijk onderdeel zijn voor de aanbevelingen van effectieve leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen. De gegevens worden anoniem verwerkt. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten.

De vragenlijsten bestaat uit drie delen:

Het eerste gedeelte van de vragenlijst gaat over welke vormen van gedragsproblemen er in uw groep voorkomen en in welke mate komen deze gedragsproblemen voor in uw groep.

In het tweede gedeelte wordt er gevraagd welke interventies U toepast bij de verschillende soorten gedragsproblemen. Het derde deel van de vragenlijst gaat over uw ervaringen en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen.

Deel 1:

Zou u onderstaande tabel in willen vullen. In de eerste kolom kunt U aangegeven of het gedragsprobleem aanwezig is in uw groep. Dit geeft U aan door een kruis te plaatsen achter het betreffende gedragsprobleem. In de tweede kolom vermeldt U het aantal leerlingen wat U in uw groep heeft met dit soort gedragsprobleem. De soorten gedragsproblemen zijn ingedeeld in de vier typen volgens Brophy (2006).

Gedragsprobleem	Aanwezig in de groep	Aantal van deze leerlingen in de groep
1. Onbevredigende leerresultaten		
Weinig motivatie		
Slechte werkhouding		
Zwak presterend		
Onzeker		
Weinig zelfvertrouwen		
Faalangstig		
Dwangmatig		
2. Leerlingen die vijandig gedrag vertonen		
Dwars		
Dwingend		
Onrustig		
Brutaal		
Agressief		
Dominant		
Niet sociaal		
Niet eerlijk		

Regels schendend		
3. Leerlingen met niet adequaat schoolgedrag		
Druk		
Ongecontroleerd		
Overbeweegelijk		
Impulsief		
Wisselende buien		
Onvoorspelbaar		
Explosief		
Angstig		
Snel beledigd		
4. Leerlingen die problemen hebben in de sociale omgang		
Gesloten		
Weinig aansluiting		
Angstig		
Passief		
Somber		
Stil		

Deel 2: Interventies

Wilt u hieronder invullen welke interventies er worden toegepast bij de verschillende soorten gedragsproblemen/ stoornissen bij u in de groep. Bij de mogelijkheid: anders, mogen meerdere antwoorden worden gegeven.

1. Onbevredigende leerresultaten

- 0 positieve verwachting uitspreken
- 0 benadrukken goede dingen
- 0 taken geven die motiveren
- 0 sociale medeleerling geven die zich over de leerling ontfermt
- 0 positieve gedachten bevorderen
- 0 anders.....

2. Leerlingen die vijandig gedrag vertonen

- 0 duidelijke grenzen aangeven
- 0 gedrag bespreken
- 0 keur gedrag af en niet de persoon
- 0 goed gedrag belonen
- 0 leerling verantwoordelijkheid geven door de leerkracht/ leerling te helpen

0 anders.....

3. Leerlingen met niet adequaat schoolgedrag

0 structuur aanbieden en voorspelbaarheid

0 opdracht in kleine stapjes geven

0 vrije situaties voorbereiden

0 uitleggen wat mis is gegaan

0 beloon goed gedrag

0 anders.....

4. Leerlingen die problemen hebben in de sociale omgang

0 structuur omgeving in ruimte

0 visualiseer welke plek bij welke activiteit hoort

0 vaste looproute in de klas

0 vaste plek voor materialen

0 vaste werkplek in de klas

0 laat iets of iemand wat/wie vertrouwd is mee naar buiten nemen

0 anders.....

Deel 3: ervaringen en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen.

Samenwerking met intern begeleiders voor leerlingen met gedragsproblemen

Wilt u onderstaande vragen invullen door het rondje aan te kruisen wat voor u van toepassing is?

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de interne begeleider over uw handelingsverlegenheid voor leerlingen met gedragsproblemen, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoord kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met de interne begeleider als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag voor de leerling in uw groep?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

3. Welke ervaring heeft U met de adviezen die de interne begeleider geeft voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

5. Welke ervaring heeft U met het evalueren van de adviezen die de intern begeleider gegeven heeft voor leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Samenwerking met professionals buiten de school.

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de extern begeleider over uw handelingsverlegenheid voor leerlingen met gedragsproblemen, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met de extern begeleider als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag voor de leerling in uw groep?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....

.....

3. Welke ervaring heeft U met de adviezen die de extern begeleider geeft voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er *uit gegaan van* wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

5. Welke ervaring heeft U met het evalueren van de adviezen die de extern begeleider gegeven heeft voor leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Samenwerking met ouders

1. Hoe ervaart U de gesprekken met ouders van leerlingen met gedragsproblemen, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met het bevragen van ouders als ervaringsdeskundigen als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag van de leerling uit uw klas?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

3. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Welke ervaring heeft U met ouders over de adviezen die U geeft voor de begeleiding van hun kind, kunnen ouders zich hierin vinden?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Wilt u het uiterlijk voorterugmailen.

Hartelijk bedankt voor uw medewerking

Met vriendelijke groet,

Elsbeth Lassche

Bijlage 2: Documentenonderzoek

Aandachtspunt	Omschrijving	Toelichting
Pedagogisch klimaat		
Samenstelling en inhoud van Curriculum		
Begeleidingstrategieën		
Groeperingsvormen		
Instructiewijzen		

Onderlinge samenwerking

Ondersteuning

Professionalisering

Ouderbetrokkenheid

Bijlage 3: Interview met intern begeleider

De interne begeleiding op school voor leerlingen met gedragsproblemen wordt gecoördineerd door de intern begeleider. De intern begeleider zorgt voor de organisatie van de zorgverbreding op school en ondersteunt de leerkrachten bij hulp aan het kind. Hoe zijn de ervaringen hiermee, welke knelpunten komt U tegen en welke ondersteuningsbehoeften heeft u nodig om deze knelpunten op te lossen?

1. Welke positieve ervaring heeft U met de leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op klasniveau?
2. Welke knelpunten ervaart U voor de leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op klasniveau?
3. Welke ondersteuningsbehoeften heeft U nodig om de knelpunten op te lossen?
4. Welke positieve ervaring heeft U voor de leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen op schoolniveau?
5. Welke knelpunten ervaart U voor de leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op schoolniveau?
6. Welke ondersteuningsbehoeften heeft U nodig om de knelpunten op te lossen?

Bijlage 4: Vragenlijst Leerlingbegeleiding voor intern begeleiders

Naam: Elsbeth Lassche
Telefoonnummer: 0524-524831

Beste intern begeleiders,

Voor het kunnen uitvoeren van het onderzoek voor de Master Sen wordt uw medewerking gevraagd voor het invullen van deze vragenlijst.

Het doel van het onderzoek is het vorm geven aan effectieve leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Het doel van deze vragenlijst is om de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten ten aanzien van het omgaan met leerling met gedragsproblemen in kaart te brengen. De antwoorden van de vragenlijst worden meegenomen in het onderzoek. Met de verkregen gegevens kan ik een analyse maken welke leidt tot een aanbeveling aan het team. Uw mening heeft invloed op de aanbeveling en zal een belangrijk onderdeel zijn voor de aanbevelingen van effectieve leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen. De gegevens worden anoniem verwerkt. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten.

Samenwerking met leerkrachten voor leerlingen met gedragsproblemen

Wat zijn uw ervaringen en ondersteuningsbehoeften met betrekking tot deze laag?

Wilt u onderstaande vragen invullen door het rondje in te kleuren wat voor u van toepassing is?

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de leerkrachten over de handelingsverlegenheid ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoord kan worden.

.....

2. Welke ervaring heeft U met de leerkrachten als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag voor de leerling in de groep?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....

3. Welke ervaring heeft U met leerkrachten over de adviezen die U geeft voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....

4. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....
5. Welke ervaring heeft U met de leerkrachten over het evalueren van de adviezen die U gegeven heeft voor leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....
Samenwerking met professionals buiten de school.

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de extern begeleider over de handelingsverlegenheid ten aanzien van leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....
2. Welke ervaring heeft U met de extern begeleider als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag voor de leerling met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....
3. Welke ervaring heeft U met de adviezen die de extern begeleider geeft voor de begeleiding van leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....
4. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

5. Welke ervaring heeft U met het evalueren van de adviezen die de extern begeleider gegeven heeft voor leerlingen met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Samenwerking met ouders

1. Hoe ervaart U de gesprekken met ouders van leerlingen met gedragsproblemen, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met het bevragen van ouders als ervaringsdeskundigen als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag van de leerling met gedragsproblemen?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

3. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan in de gesprekken met ouders? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Welke ervaring heeft U met ouders over de adviezen die U geeft voor de begeleiding van hun kind, kunnen ouders zich hierin vinden?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Wilt u het uiterlijk voorterugmailen.

Hartelijk bedankt voor uw medewerking

Met vriendelijke groet,

Elsbeth Lassche

Bijlage 5: Vragenlijst leerlingbegeleiding voor ouders

Naam: Elsbeth Lassche
Telefoonnummer: 0524-524831

Beste ouders,

Voor het kunnen uitvoeren van het onderzoek voor de Master Sen wordt uw medewerking gevraagd voor het invullen van deze vragenlijst.

Het doel van het onderzoek is het vorm geven aan effectieve leerlingbegeleiding van leerlingen met gedragsproblemen op de Burgemeester Wessels Boerschool.

Het doel van deze vragenlijst is om de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van de ouders ten aanzien van het omgaan met leerling met gedragsproblemen in kaart te brengen. De antwoorden van de vragenlijst wordt meegenomen in het onderzoek. Met de verkregen gegevens kan ik een analyse maken welke leidt tot een aanbeveling aan het team. Uw mening heeft invloed op de aanbeveling en zal een belangrijk onderdeel zijn voor de aanbevelingen van effectieve leerlingbegeleiding voor leerlingen met gedragsproblemen. De gegevens worden anoniem verwerkt. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten. Wilt u onderstaande vragen beantwoorden met: geen goede ervaring, matige ervaring of goede ervaring

1. Samenwerking met leerkrachten voor leerlingen met gedragsproblemen

Wilt u onderstaande vragen invullen door het rondje in te kleuren wat voor u van toepassing is?

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de leerkracht over uw kind, is er sprake van samenwerking ?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoord kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met de leerkracht als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag van uw kind?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

3. Welke ervaring heeft U met leerkracht over de adviezen die U geeft voor de begeleiding van uw kind?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Worden de talenten van uw kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

5. Welke ervaring heeft U met de leerkracht over het nabespreken van de adviezen die gegeven zijn voor uw kind ?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Samenwerking met intern begeleiders voor leerlingen met gedragsproblemen

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de interne begeleider over de begeleiding van uw kind, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met de interne begeleider als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag uw kind?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

3. Welke ervaring heeft U met de adviezen die de interne begeleider geeft voor de begeleiding van uw kind?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Worden de talenten van het kind centraal gesteld of wordt er uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is Uw ervaring?

0 geen goede ervaring 0 matige ervaring 0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

5. Welke ervaring heeft U met het evalueren van de adviezen die de interne begeleider gegeven heeft voor uw kind?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Samenwerking met professionals buiten de school.

1. Hoe ervaart U de gesprekken met de extern begeleider uw kind, is er sprake van samenwerking?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

2. Welke ervaring heeft U met de extern begeleider als het gaat om het verduidelijken van de hulpvraag van uw kind?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

3. Welke ervaring heeft U met de adviezen die extern begeleider geeft voor de begeleiding van uw kind?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

4. Worden de talenten van uw kind centraal gesteld en wordt er niet uit gegaan van wat de leerling nog niet kan bij het geven van adviezen? Wat is uw ervaring?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

5. Welke ervaring heeft U met het nabespreken van de adviezen die de extern begeleider gegeven uw kind?

0 geen goede ervaring

0 matige ervaring

0 goede ervaring

Indien U deze vraag met geen goede of matige ervaring hebt beantwoord, wat hebt u dan nodig, zodat de vraag met goede ervaring beantwoordt kan worden.

.....
.....

Wilt u het uiterlijk voorterugmailen.

Hartelijk bedankt voor uw medewerking

Met vriendelijke groet,

Elsbeth Lassche

Bijlage 6: Interview Leerlingbegeleiding met de directie

Interviewvragen:

1. Als directie hebt U de taak om processen die plaats vinden in de school te stimuleren. Hiervoor is een schoolplan ontwikkeld. Hoe wordt er met het schoolplan gewerkt op de Burgemeester Wessels Boer School?
2. Hoe bewaakt u de gestelde doelen, zoals beschreven staan in het schoolplan 2011-2015?
3. Hoe worden de verworvenheden naar aanleiding van de gestelde doelen geborgd op de Burgemeester Wessels Boerschool?
- 4 Als directie hebt u de taak om uw team te ondersteunen bij het invoeren van werkwijzen met betrekking tot leerlingbegeleiding, zoals bijvoorbeeld Handelingsgericht werken. Hoe gebeurt dit op de Burgemeester Wessels Boerschool?